KIRKE OG KULTUR



INNHOLD:

EFTE 9 ✦ NOVEMBER 1932 ✦ 39. AARG.

EDAKTØR: EIVIND BERGGRAV

rke og kultur utkommer med 1 hefte hver måned undtagen i juli og august. Abonnement 10.00 pr. år, utlandet kr. 15.oo. Kan bestilles på postanstalter, hos bokhandlerne og i ekspedi- nen, Rådhusgaten 30B. Eftertrykk av tidsskriftets artikler uten kildeangivelse er forbudt.

I HVILKEN GRAD KAN OG BØR DET GAMLE FOLKEKIRKE-IDEAL SØKES OPRETTHOLDT I VÅRT LAND?[1]

Av sogneprest HENRIK SEIP.

Hvad er det gamle folkekirke-ideal? Er det et religiøst umyndig folk opdelt i bispedømmer, prostier og sognemenigheter, styrt, ledet, opdraget og tuktet av de geistlige embedsmenn — biskoper, proster og prester —, som blir tildelt det av en myndighet over og utenfor folket selv? Er de mennesker de geistlige embedsmenn har sitt virke iblandt, i dette ideals lys å betrakte som deres åndelige *barn*, så at forholdet mellem presten og menigheten best blir uttrykt i betegnelsen «han far» og hans «sognebarn»? Blir prestens vesentlige opgave efter dette ideal den folkepedagogiske, således at det er hans plikt og hans rett å bruke de midler — ris såvel som ros —, som en far bruker i sitt hjem, en lærer i sin klasse, for å nå frem til opdragelsens mål, bruke dem overfor alle som bor innenfor sognemenighetens grenser, de vanartede såvel som de artige, undtagen overfor dem som har satt sig selv utenfor folkekirken ved å melde sig ut?

At dette folkepedagogiske ideal med en viss rett kan betegnes som det «gamle folkekirke-ideal», torde være utvilsomt. Det var ut fra det ideal Thomas v. Westen handlet i begynnelsen av det 18. århundre, da han fikk satt prosterett over piken Ragnhild Olsdatter og over medhjelperen Peder Helgeland. Den første skulde stå til ansvar for sin «forargerlige Sakraments-Foragt»: hun hadde «indsneget sig med de andre Communicanter til Herrens Nadvere.. uden foregaaende Absolution, ja uden at præsentere sig den Tid til Skrifte». Medhjelperen hadde vært borte fra kirken, og ved denne pliktforsømmelse gitt årsak til «Ragnhild Olsdatters grove Forseelse». Ragnhild Olsdatter blev dømt til «at staa aabenbare Skrifte,

[1]) Foredrag ved Presteforeningens generalforsamling 1932.

dog at hun først et halvt Aar fra denne Tid holdes fra Alterens Sakramente og ikke dertil annammes, førend hun har bevist tilbørlig Forfremmelse i den saliggjørende Kundskab og udvist for Menigheden en sand Omvendelses og Bodfærdigheds kjendelige Tegn. Imidlertid bør hun, saa ofte det hellige Sakramentet betjenes i Vestnæs Kirke, være der tilstede; nogle Søndage, saavidt Sognepresten, ærværdige Hr. Thomas von Westen, det tjenligt eragter, staa udenfor Kirkedøren og tiltales for og efter Prædiken og ellers staa paa et særdeles Sted i Guds Hus for Menighedens Øjne, hvorfra hun udvises av Kirken ved Klokkeren eller Medhjælperne, naar Sakramentet skal uddeles». Om medhjelperen heter det i dommen at han «bliver med Sogneprestens, Hr. Thomas von Westens Samtykke ved sit Embede, saalænge han det herefter forsvarligen betjener, og skal for den begangne Feil aabenbarligen i Kirken gjøre Afbigt for den Menighed, som derover er bleven forarget».

Det samme ideal lever i res. kap. v. Scheens brev til sogneprest Tybring i Veø, datert 15. oktober 1836: «Da Gaardmand Nils Nilsen av Vestnæs Sogn, som ved Visitats-Mødet 1836 blev anmeldt som i længere Tid at have holdt sig borte fra Kirken og ei deltaget i Alterens Sacramente, ei har mødt frem, for at afgive Erklæring desangaaende, skjøndt flere Gange tilkaldt af Medhjelperne, saa har jeg under 2 September tilskrevet ham saaledes: «Eftersom Anmeldelse er skeet om at De i længere Tid ei har søgt Kirken og fornemmelig ei deltaget i Alterens hellige Sacramente, er De bleven varslet om at møde ved Vestnæs Kirke, for at afgive for Sognepræsten Deres Forklaring angaaende Grunden til Ovennævnte. Da De imidlertid ikke mødte, maa jeg atter anmode Dem om at indfinde Dem ved Vestnæs Kirke den 18de Septemb. (16de Sønd. eft. Tr.) for at afgive for mig Deres Erklæring angaaende Deres ommeldte Forhold; i modsat Fald er det min Pligt at indmelde Dem til Sognepræsten til videre Forføielse efter Loven». Ovennævnte Nils Nilsen mødte fremdeles ikke paa denne Opfordring, hvilket herved indmeldes, med Forespørgsel om hvad der fremdeles kunde ansees passende at gjøre i denne Sag».

Dette gamle folkekirke-ideal hverken kan eller bør søkes opretttholdt lenger i vårt land. Dersom nogen vil prøve å opretthholde en eller annen modifikasjon av det, vil han snart opdage

at det er ganske fåfengt, og han får opgi det, og utakk dertil have. Jeg er tilbøielig til å tro at allerede prestene v. Scheen og Tybring fikk merke det i 1836. De kom neppe nogen vei med gårdmann Nils Nilsen. Der er saktens bygder i vårt land hvor mentaliteten ennu er slik at folk flest kjenner presten som «han far»; og rundt omkring i bygd og by er der nok ikke så få enkeltmennesker som ser på den måten på presten. Men det er neppe tvilsomt at vi her står overfor noget utdøende, og at utviklingen både har gått og vil gå nokså fort.

Som det vil være *fåfengt* å søke *dette* ideal opretthold, vil det også være *uriktig;* det *bør* ikke søkes opretthold. Det skal ikke nektes at det — forstandig og taktfullt opfattet — har gjort sin store nytte. Det *har* tjent den kristelige folkeopdragelse. Jeg mener heller ikke at der er nogen grunn til å dra til felts mot det, der hvor det ennu i nogen grad virkelig lever i menneskers sinn. Der *kan* det ennu tjene den kristelige folkeopdragelse. Men det er ferdig i samme øieblikk som folket har nådd et visst modenhets-trinn. Prøves det så ennu gjennemført, vil det bare bli til skade, som det bare er til skade dersom hjemmet prøver å behandle de voksne barn som om de ennu var smågutter og småpiker.

Der er kanskje i et og annet prestesinn tilbake rester av dette ideal, rester av den art at de bør «kveles og med rot oprykkes». Enhver tendens til å ville *tvinge* mennesker til å ta imot kirkens goder, enhver tilbøielighet til å ville presse presten inn på folk, enhver halvdulgt vilje til å herske over menneskers samvittighet er av det onde, og vil bare føre til det som ondt er.

Det gjelder eksempelvis forsøket på å tvinge ektefolk som er kirkelig viet, og som ikke har meldt sig ut av Statskirken, til å underkaste sig *geistlig* megling før de kan opnå bevilling til ophevelse av det ekteskapelige samliv av de borgerlige myndigheter. Det gjelder likeså visst all muggenhet, alt grin og skjenn over dårlig kirkesøkning — den siste spede og maktesløse rest av den far-myndighet som Thomas v. Westen håndhevet med så hård en hånd, og som prestene v. Scheen og Tybring ennu fektet tappert for å opretholde. — — —

Men det gamle folkekirke-ideal kan også formes på annen måte. Idealet kan være en sådan organisasjon av kirken at intet menneske i landet blir utenfor det område hvor evange-

liets livskrefter virker, en sådan organisasjon av det kristelige arbeide at hele den åndelige atmosfære søkes gjennemtrengt av Kristi Ånd. Dersom vi mener at kirkens arbeide ennu kan og bør organiseres på denne måte i vårt land, da har vi med det samme rett til å si at vi mener at det gamle folkekirke-ideal kan og bør oprettholdes hos oss.

Dog bør der her gjøres en tilføielse. Folkekirke-idealet blir opgitt i samme monn som de der vet sig som evangeliets representanter, som organer for dets livskrefter, kjenner sig som misjonærer i et folk som selv ikke har viljen til å la evangeliet ha fritt løp i folkelivet. Dersom vi ser slik på situasjonen i vårt folk, da kan der i ethvert fall ikke være tale om å søke å *oprettholde* det *gamle* folkekirke-ideal; der kan i høiden bli spørsmål om engang i fremtiden å gjennemføre et slikt ideal — forøvrig neppe heller om det; det kristelige arbeide vil da måtte organiseres med det for øie å redde så mange enkelte som mulig ut av folkets massa perditionis.

Til folkekirke-idealet hører det at evangelieforkynnelsen skjer gjennem organer for det samlede folks vilje, at folket efter sitt store flertall ser det som en folke-opgave — jeg har ikke noget imot å bruke uttrykket: et statsformål — å sørge for at evangeliet når frem til alle, op i avdalene, ut til ut-øene, såvel som til byenes villa-kvarterer og til deres overbefolkede leiekaserner.

Til folkekirke-idealet hører det derfor at det hele land er opdelt i enheter — la oss kalle dem bispedømmer, prostier, sognemenigheter —, som efter folkets vilje — anderledes uttrykt: på offentlig foranstaltning — blir betjent med ord og sakrament, at der ikke finnes et menneske i landet som ikke har krav å stille til evangeliets målsmenn, et i selve organisasjonen begrunnet, av selve kirkens ordning hjemlet krav. Til dette ideal hører det at der overalt i landet er personer — kall dem biskoper, proster, prester eller hvad du vil, som har det til sin livsgjerning, sitt *embede,* å *tjene* menneskene med evangeliet — efter biskop Palladius's ord i hans Vistatsbog: «Eders Sognepræst skal tjene Eder udi Livs og Sjæls Fare. Udi Livs Fare, det beviser jeg saa: han skal være eder tilrede saa vel Midnatstide som Middagstid, udi Mørke og Mulm, i Regn og Raadd, i Kuld og Frost, op af sin Seng til det mindste Barn som du

haver i dit Hus.... Er der Pokker hjemme til dit, er der Pestilense, Hedesyge, Svedesyge, Koldesyge heller andre Guds Gaver og Plaver, lugter der vel eller stinker der ilde, da skal din Sognepræst derind og have sin Næse deri med, der du og jeg maa vel skje, vaar end fuldgerne ud af Døren. Dersom han faar sin Del i det samme, det kommer under Amen at sidde på hannem, saa maa han gaa hjem og lægge sig og dø derhen, han maa ikke blinke derved, det er hans Embede, og det kalde vi Livs Fare. Men hans Sjæls Fare: det gælder højere: han véd sin Regel, han véd sine Kapitler udi hans Regel: det er ingen Munkeregel, men det er *en svar Regel*».

Hvor lenge *kan dette* gamle folkekirke-ideal oprettholdes i vårt land? Nøiaktig så lenge som det er folkets vilje at så skal skje. Så snart folket er blitt fullt og alvorlig på det rene med at evangeliets forkynnelse er en for folkets liv likegyldig eller verdiløs eller skadelig sak, så snart vil ethvert forsøk på å oprettholde folkekirke-idealet være fåfengt. Her er ikke spørsmål om hvor mange eller hvor få norske kvinner og menn er personlige, bevisste kristne, *vet* at de har kjent evangeliets livskapende og livsfornyende krefter i sitt eget liv. Her er spørsmål om hvorvidt folkets store flertall anser evangelieforkynnelsen for en så stor åndelig verdi at det vil bringe de ofre som er nødvendige for å sikre den for folket.

Det er min sikre overbevisning at det norske folks store flertall *vil* evangelieforkynnelsen. Meget få er de som vil underskrive en uttalelse av en av årets 25-års-jubilanter: at kristendommen er et enestående åndelig forgiftnings-tilfelle som har en vesentlig skyld i vårt sociale barbari. Noget flere er det saktens som ut fra slagordet: religion en privatsak — vil hevde at evangelieforkynnelsen ikke bør være statsformål. En del er det også som mener at der med folkekirken alltid vil følge en forfuskning av evangeliet, en tilsløring av dets klarhet og renhet, en avstumpning av dets brodd. Dette syn skal vi komme tilbake til siden. Men folkets store flertall *vil* evangelieforkynnelsen, og vil den som et statsformål. At det er så, kan ikke statistisk bevises. Vi har her neppe et av de spørsmål som egner sig for en folkeavstemning (om noget spørsmål gjør det). Jeg taler ut fra det inntrykk jeg har fått gjennem mangeårig samliv med mennesker i forskjellige landsdeler, i by som på

land. Nogen støtte får saktens dette inntrykk også av det faktum at bare 3¼ pct. av folket står utenfor folkekirken, og at antallet av dem som står utenfor, i det religiøst og socialt sterkt bevegede decennium 1920—30 bare er vokset med vel ½ pct. av folketallet (fra 2.68 pct. til 3.25 pct.). Av dem som står utenfor Statskirken, er det igjen bare en knapp fjerdedel som ikke tilhører noget tros-samfund. Det er kanskje ikke rådelig å bygge for meget på disse data. Men helt uten betydning for spørsmålet om hvorvidt det gamle folkekirke-ideal *kan* søkes opretholdt i vårt land, er de dog sikkert ikke. Der er ingen grunn til å opgi arbeidet for dette ideal ut fra den betraktning at dette arbeide er fåfengt, og dømt til å mislykkes.

Så blir da spørsmålet om det også *bør* søkes opretholdt, om arbeidet for å opretholde det — i den skikkelse som vi nu har for øie — dypest sett og til sist tjener og fremmer eller hindrer og hemmer Guds rikes sak i det norske folk.

Der kan tenkes forskjellige grunner til at de som kristendommen er en hjertesak for, bør opgi folkekirke-idealet.

Der er nu for det første spørsmålet om hvorvidt det ikke er en utopi dette å ville nå hele folket med evangeliet, å ville gjennemtrenge hele den åndelige atmosfære med kristendommens ånd, hvorvidt det ikke er en fiksjon når vi prøver å hevde at det til en viss grad, la være på ufullkommen vis, skjer nu. Vi ser på de glissent besatte benkerader i mange kirker, og på vrimmelen av dem som er utenfor hver søndag formiddag. Vi kan ikke la være å observere de mangfoldige vidnesbyrd om hvor langt det er fra at folkets liv er kristianisert endog i det rent ytre. Og vi spør oss selv om ikke det hele er en løgn, eller for å tale penere: en skjønn drøm, og om det ikke er likeså godt å vende tilbake til virkeligheten fortest mulig — den virkelighet at de som er under reell innflytelse av evangelieforkynnelsen, er rari nantes i folkelivets gurgite vasto.

Men vi svarer oss selv — iallfall gjør jeg det — at det nok ikke har sig ganske slik allikevel. Og nu taler jeg ut fra det jeg mener livet og erfaringen har lært mig både under arbeidet i en landsmenighet ved Romsdalsfjorden, der forholdene er enkle og jevne, og der praktisk talt alle hører folkekirken til, og under arbeidet i en stor bymenighet i Telemark fylke, der de sociale brytninger er ganske hårde, og der en relativt gan-

ske stor brøkdel av befolkningen har vendt folkekirken ryggen. Jeg skal prøve å holde mig fri fra all kirkeromantikk, og resonnere nøkternt og kjølig, enda ikke all kirkeromantikk er falsk og virkelighetsfjern, og Bjørnsons skildring i Synnøve Solbaken av kirkens stilling i bondens tanker kan hende ennu idag har beholdt noget av sin rett.

Nu tenker jeg på det uomtvistelige faktum at menneskene har overordentlig god bruk for oss prester. Det kan vi tenke på i berettiget ubeskjedenhet på standens vegne, eller i glad og ydmyg forundring fordi det virkelig er så. Men nu tenker vi på det med spørsmålet om evangeliets breddevirkning i vårt folk for øie. Det er ikke den geskjeftige prest jeg har i tanke. Det er heller ikke det at man har bruk for oss, og at vi lar oss bruke ved alskens foreningsmøter og sammenkomster av lignende art. Der vilde vi saktens bli brukt selv om det gamle folkekirke-ideal var blitt helt opgitt.

Men jeg tenker på det som i egentlig forstand er prestens embedsgjerning. Det hører ennu til de forholdsvis sjeldne undtagelser at foreldre ikke lar sine barn døpe. Selv om det saktens i de større bymenigheter ved enhver konfirmasjon er en del av konfirmandene som ikke er døpt før undervisningen begynner — det føles avgjort som en anomali, og det vekker undring hos folk flest når vi forteller dem at det er så. Gjennem konfirmand-undervisningen når vi så å si hele ungdomsflokken med evangelieforkynnelsen, og det i en form og under vilkår som synes å måtte være særlig gunstige for en effektiv påvirkning. —

Tross den fullkomne frihet som nu råder til å velge borgerlig ekteskapsstiftelse fremfor kirkelig vigsel, er antallet av dem som foretrekker byfogden eller sorenskriveren for presten, forholdsvis meget lite. I 1930 – det siste år som der foreligger detaljerte oplysninger for – var der i hele landet ialt 18191 vigsler. Av dem blev 16 514 utført av Statskirkens prester, 283 av prester og forstandere for ordnede dissentersamfund, 1 394 av borgerlige vigselmenn. Det vil si at 90.8 pct. av alle vigsler er utført av statskirkeprester, 9.2 pct. av andre. I de nærmest foregående år er forholdet omtrent det samme (1929 91.2 pct. og 8.8 pct., 1928 91.6 pct. og 8.4 pct., 1927 91.5 pct. og 8.5 pct., 1926 91.6 pct. og 8.4 pct., 1925 91.5 pct. og 8.5 pct., 1924 91.9 pct. og 8.1

pct., 1923 91.8 pct. og 8.2 pct., 1922 91.7 pct. og 8.3 pct.). Av interesse er det å nevne at omtrent tredjeparten av de *borgerlige* ekteskaps-stiftelser skjer i Oslo, således i 1930 448 av 1 394. Men også i Oslo blev dog i det år 82.4 pct. av alle vigsler utført av Statskirkens prester, bare 17.6 pct. av forstandere for dissentermenigheter eller av borgerlig myndighet. Det betyr dog vel en del at ordet om ham som er kjærlighetens rot og kilde, ordet om å bære hverandres byrder og på den måte opfylle Kristi lov, ordet om at ekteskapet er innsatt av Gud og derfor hellig og efter sitt vesen uopløselig — blir talt til de aller fleste ektefolk ved ekteskapets begynnelse. — Ennu mere betyr kan hende de kirkelige begravelser for evangeliets breddevirkning; det er sikkert noget mere enn en illusjon når vi fornemmer det så at ørene da er mere lydhøre enn ellers, hjertene mere mottagelige for det evige livs ord. Kirkelig begravelse er ennu obligatorisk for alle som har hørt folkekirken til; men jeg kjenner mig temmelig sikker på at de aller fleste vilde be om å få presten, selv om der var adgang til å være hans medvirkning foruten. —

Der er mere: det har forundret og gledet mig å merke i hvilken grad mennesker har bruk for presten i sjels og legems nød, når sykdom eller annen ulykke rammer hjemmet. Det gjelder i fullt likeså høi grad den store bymenighet med de mangeartede og ulike livskår, som det gjelder den enkle og jevne landsmenighet. Hvilken betydning det har for evangeliets breddevirkning i vårt land at der overalt er menn som hver mann har krav på i slike situasjoner, menn dertil satt, det tror jeg vanskelig lar sig beregne. Nevne vil jeg også et enkelt moment: den nytte vi som evangeliets tjenere kan gjøre ved å megle mellem ektefolk som finner ikke å kunne fortsette samlivet. Her gjelder det virkelig at talen om synd og om nåde er det egentlig effektive middel, og vi kan just ved evangeliet utrette noget — iallfall så lenge folk ikke er nødt og tvunget til å gå veien om oss for å nå det mål de har satt sig, så lenge vi bare *er* der til hjelp for dem som vil bruke oss. De kommer jo til oss næsten alle sammen allikevel. — Tenk videre på hvad det kan ha å bety at der er et prestekontor og et prestehjem i hver by og bygd, hvad det kan ha å si for evangeliets breddevirkning i folket, selv om presten slett ikke kjenner sig som

«han far», men bare som alles skyldner, den alle har krav på, den som *er satt* til å tjene menigheten og dens enkelte lemmer med evangeliet.

Vi bøier våre hoder; vi er ikke bare altfor få og altfor svake til å gjøre fyldest for de krav som mennesker med rette stiller til oss. Vi er også altfor lite fylt av kjærlighetens tjenersinn. Men alt det betyr ikke at det er en fiksjon når vi sier at evangeliets breddevirkning er best betrygget ved at kirken er organisert som folkekirke, ved at der overalt er organer for evangeliets forkynnelse, efter folkets vilje dertil satt. Vårt folk *vil* ha denne ordning; derfor *kan* det gamle folkekirkeideal opretholdes i vårt land. Der kommer virkelig noget ut av denne vilje; derfor *bør* det oprettholdes.

Og enda har jeg ikke nevnt et område hvor evangeliets breddevirkning er helt avhengig av at folkekirke-idealet søkes oprettholdt i menneskenes sinn og i den utvortes virkelighet. Jeg tenker på skolen. Det er formentlig innlysende for alle at religions-undervisningens skjebne i folkets almindelige skole er helt avhengig av folkekirke-idealets oprettholdelse. Der hvor det er sterkt og levende, der følger det av sig selv at kristendomskunnskapen får en bred og hedret plass i folkets skole; der hvor det svekkes, vil kristendomsundervisningen i samme monn bli skjøvet til side; der hvor det dør, vil kristendomsundervisningen med naturnødvendighet bli henvist til søndagsskoler og andre særkirkelige foranstaltninger. Er der nogen av oss som ikke ser hvad der dermed vilde være tapt for evangeliets breddevirkning?

Men nu kan der saktens tenkes andre innvendinger mot folkekirke-idealets oprettholdelse. Det kan tenkes at situasjonen i et folks liv utvikler sig derhen at de kristelige former oprettholdes, ønskes oprettholdt og derfor også *kan* bli oprettholdt, men at folkesjelen verdsliggjøres innenfra, folkets liv sekulariseres fra roten av. Den folkekirkelige organisasjon kan da bli en hindring for en rett og ren evangelieforkynnelse, en hindring også for at syndere får se sin egentlige nød, og frelsen fra nøden i det eneste navn som syndere kan bli frelst ved. Den solide folkekirkelige organisasjon og de smukke folkekirkelige former kan skygge for sjelens behov og for Kristus. Det som blir budt oss i evangeliets navn, kan da være litt av

hvert: Det kan være vakre menneskétanker, kloke eller dumme, riktige eller gale. Det kan være praktfulle kirker, æstetisk verdifulle gudstjenester med sang og musikk, men uten Kristi Ånd. Det kan være sterke, i sig selv verdifulle nasjonale stemninger, som ikke uten virkning blir kristelig drapert. Det kan være en apoteosering av den rene lære, et bastant læresystem som med folkelige midler blir gjort til det eneste rette kristelige i folkets bevissthet — et bastant læresystem der livets egne antinomier blir fornektet, og menneskelivets levende og skjelvende og skiftende virkelighet søkes forstrakt eller tilskåret efter menneskétankens Prokrustesseng. Og det kan være mangt annet. — Der tales om at kirken — de helliges samfund, det som er blitt til, virket, skapt ved Kristi Ånds gjerning i folket — står i fare for å bli «kvalt i statens favntak» når kirken er organisert som en virkelig folkekirke. Å ja, det kan så være, det. Men risikoen er ikke bare der. Det er ikke bare staten som kan komme til å kvele kirken just ved å favne den. Den samme fare truer fra mange kanter.

Det blir da et vurderingsspørsmål om faren for å bli kvalt av nogen av disse makter, for tiden er så overhengende for den norske folkekirke — just som folkekirke — at folkekirkeidealet av den grunn bør opgis, og de norske kristne bevisst bør søke hen mot andre former for samliv.

Jeg tror det ikke. Faren er der alltid, og det er rett alltid å være opmerksom på den. Men faren er der, hvilken organisasjonsform kirken enn har, så lenge den i det hele er i verden. Og fra mange kanter er faren sikkert større når det gjelder andre organisasjonsformer enn når det gjelder folkekirken.

Der er ingen uovervinnelige hindringer for en rett og ren evangelieforkynnelse, en forkynnelse av Kristus, i vår folkekirkelige organisasjon. Der kan være tendenser til mangt og meget, både i retning av utflytning og i retning av tilstivning, for øieblikket kanskje farligst i retning av tilstivning og samvittighetstvang. Men de er ikke av den art eller styrkegrad at de tvinger oss til å opgi arbeidet for å opretthölde det gamle folkekirke-ideal.

Men vel minner de oss alltid påny om nødvendigheten av en koncentrasjon innenfor folkekirken — en koncentrasjon om evangeliet og om Kristus. Der er her ikke tale om å danne

særkirkelige konventikler innenfor kirken. De kristelige foreninger og organisasjoner har sin overordentlige verdi som arbeidsredskaper for bestemte arbeidsformål. Men vil de bevisst være noget annet og mere, vil de være de egentlig kristelige ecclesiolae i en ecclesia som ikke lenger er nogen ecclesia, da søker de koncentrasjonen på falsk vis. Koncentrasjonen skal være en koncentrasjon om Kristus, i ord og forkynnelse som i liv og ferd.

Der vil da av sig selv, spontant, danne sig kretser — kall dem for mig gjerne ecclesiolae — innenfor folkekirken. Men de vil slett ikke alltid ha foreningens, konventikkelens form. Den naturligste, enkleste form for en slik kristenkrets er hjemmet hvor «mann og viv bor sammen et gudfryktig liv med barn i tukt og ære. — Der leves mangen lykksom dag, der vil hos dem med velbehag den Herre Kristus være» — hjemmet med omgangskretsen. Der har vi også den noget videre vennekrets, ikke organisert, ikke med formann og styre og medlemsfortegnelse og kontingent, gjerne med flytende og skiftende grenser. Der har vi de faste kirkegjengere, som kjenner hverandre igjen, og merker at de har samfund med hverandre om ord og sakrament, og at deres samfund er i Jesus Kristus, deres felles Frelser og Herre. Der har vi nadverdgjestene; det er mulig at der måtte kunne finnes bedre og fastere former for deres samfundsliv. Der har vi *også* foreningene med det kristelige samfundsliv som utfoller sig innenfor deres ramme.

Under mange forskjellige former kan mennesker sammen søke inn til dybdene. Om det hører til det gamle folkekirkeideal å legge sterk vekt på evangeliets breddevirkning og søke å gjennemtrenge hele den åndelige atmosfære med kristendommens ånd — der er i selve dette ideal ingen hindring for at vi kan arbeide på at Kristi Ånds virkning må nå så *dypt* som mulig — hos oss selv, i vår krets, hos hele vårt folk.

La mig til sist forsøke å tegne den kirke som er bygget efter det gamle folkekirke-ideal, slik som jeg meneer det både kan og bør søkes oprettholdt i vårt land.

Innerst i den kirke er Kristus selv — levende, nærværende, virksomt til stede, han som var kommet for å tjene og for å gi sitt liv til løsepenger for mange, han som just ved sin tje-

neste blev Herren, som hvert kne skal bøie sig for. Som der i hans kjøds dager var en liten krets som stod ham meget nær, nærmere enn andre, og som derfor også fikk det løfte at de i gjenfødelsen skulde sitte på tolv troner og dømme Israels tolv stammer, således er der også nu — i den kirke jeg søker å tegne — en liten flokk som ferdes meget nær ham, og som på en særegen måte har det sinn som og var i Kristus Jesus. Det største for denne lille flokken — den består mest av menn og kvinner «hvis navne ei for mengden funkle» — er å tjene og gi; den gir til den «blir tom og arm, men intet skal den miste; den gir til den blir rik og varm, rikest på det siste». Den dømmer oss andre den flokken, men den drar og lokker oss også; den viser oss hvad der er evig det beste. Lenger ute i kretsen ferdes så vi som dog har merket makten av Kristi Ånd, som vet at der ikke finnes noget livsmål så stort som det å få og å eie det sinn som var i ham, men som alltid pånу må si: «Verden, å verden, hvi frister du mig,» men også: «Kjærlige Frelser, du ser min attrå til det som er evig det beste» —. Videre, videre går Kristi Ånds virkning i denne kirke; svakere og svakere blir den saktens, denne virkning, jo lenger ut i periferien den kommer; men ad tusen skjulte og åpenbare veier når den dag også frem til dem som *mener* at Kristus er dem fullkommen likegyldig, ja som bevisst og sterkt setter sig til motverge mot enhver åndsvirkning som utgår fra ham.

Og folket som helhet *vil* at de krefter som utgår fra ham som bor innerst i kirken, skal få gjøre sig gjeldende i folkelivet og på de enkelte — både de centripetale krefter — først og fremst de — og de centrifugale som ikke kan elimineres. Folket som helhet *vil* dette, og det vil derfor også at der skal være organer som disse krefter kan virke igjennem, virke på det hele folk igjennem.

Hvor er grensene for Kristi sanne menighet, for de helliges samfund i den kirke som er bygget efter dette ideal? Dem er det ingen av oss gitt å trekke. De *er* der, og de er sikkert klare og skarpe nok for ham som ser i løndom, og som kjenner sine. Men det er ingen av oss gitt å se hvor langt eller hvor kort ut i periferien Kristi Ånds effektive virksomhet når. Og vel torde det hende at vi stundom får «lære det under at turre tre

skyt knupp», mens vi også får opleve at trær med ganske rikt løvheng i virkeligheten var golde og ufruktbare.

Denne kirke har to tegn. Det ene er den åpne dør. Der er intet kunstig stengsel, ingen menneskelig Cerberus ved inngangen, ingen bannstråler, ingen kold eksklusivitet. Men kommer du inn i den, får du se dens egentlige tegn, ikke skjult mellem løv i det fjerne, men lysende over kirkens høialter. Det er korset, dødens risiko for egenkjærligheten og selvoptattheten, den gamle Adam i oss et anstøt og en dårskap, men frelsens og livshåpets tegn for den som kjenner sig selv, og som ved dette kjennskap er blitt fattig i ånden, og kjenner hungeren og tørsten efter Guds rettferdighet.

Kan nogen mene at denne kirke har gitt avkall på sin folkepedagogiske opgave? Men er den ikke også et hjem for sjelen trett og tung, syk for den evige hvile?

Henrik Seip.

EN OVERSIKT OVER DEN NYE MORALS FREMVEKST OG MOTIVERING

Av pastor ODD GODAL.

Meningen med denne artikkel er å gi en mest mulig *refererende* fremstilling av det som går under navn av den nye moral, og derefter forsøke å få tak i dens indre opbygning og motivering. Det er nødvendig at dette blir gjort da den nye moral efter hånden er blitt freidig og pågående. Man bør *kjenne* den før man tar stilling til den. Og selv om diskusjonen er stilnet noget av, merker man allikevel at den påvirker menigmanns tenkesett.

Det ligger utenfor denne artikkels ramme å fremholde de kristne synspunkter når det gjelder ekteskapsmoralen. Det vil de to følgende artikler gjøre rede for.

Hvad er det som ligger bak dette nye slagord «den nye moral», kan man egentlig tale om nogen sådan? Hvis man dermed mener en moral som foreligger som et gjennemtenkt system, må man svare benektende. Går man til litteraturen om emnet, opdager man at den består av kampskrifter som er mer fylt av angrep på den nuværende moral enn en positiv utformning av noget nytt. Men går man til skjønlitteraturen så vil man se at den virkelighet som den trekker frem, viser oss at moralen på kjønnslivets område er noget forandret. Man føler og tenker noget anderledes nu enn før når det gjelder de ting. Selv om slagordet en ny moral sier for meget så må man iallfall si at noget er i gjære, i emning. Man fristes til ut fra den stillhet som nu hersker om dette, å si at noget *var* i gjære.

Opgaven vanskeliggjøres derved at det ikke er et bestemt ideal som kjempes frem, men heller et forsøk på å ville tillempe ekteskapslivet til de økonomiske forhold, den tekniske utvikling, de psykologiske og medisinske betenkninger angående seksuallivets plass i psyken, i det hele til vårt nuværende kulturstadium. Det vanskeliggjør opgaven for dem selv, da det er vanskelig å få den rette oversikt og undgå at oversikten ikke blir en vilkårlig fortolkning. Det er noget besnæ-

rende med de «faktiske forhold», enhver leser som regel inn i dem sine private meninger. Selve fundamentet vil derfor bli noget svevende og uklart. Det merker man snart når man beskjeftiger sig med den nye moral. Dette vanskeliggjør også opgaven for den som vil søke å gi en sammenhengende, oversiktlig fremstilling.

Da den nye moral ikke vil være idealistisk i gammel betydning, men empirisk-realistisk, idet man begrunner den og danner den utfra vår nuværende kultursituasjon og den følgelig for en del kommer til å bestå i en legalisering av de moralske forhold som tiden selv har fremskapt, må man for å forstå den, ta utgangspunkt i selve situasjonen, derefter dra frem de løsningsforsøk man stiller op mot de vanskeligheter tiden byr ekteskapslivet, for så til slutt søke å vise hvorledes man egentlig tenker og føler overfor slektslivet. Disposisjonen blir derfor følgende: 1. De faktiske forhold på ekteskapsmoralens område og de problemer som dette reiser, 2. De ting som er årsaken til disse forhold, 3. Forsøkene på utforme nye ekteskapsformer, 4. Innstillingen overfor kjærlighetslivet.

1. *Situasjonen.*

Forholdet mellem mann og kvinne er, almindelig uttrykt, fritt. De er felles om skole, arbeide, selskapelighet og sport. Dette er noget som vi kan se. Men hvorledes forholdet mellem dem er når det gjelder kjærlighetslivet og det seksuelle i speciell betydning, er det selvfølgelig vanskeligere å gi et billede av. Men her kan man slutte sig frem ad forskjellig vei. De hyppige skilsmisser sier noget, idet nemlig en hel del av dem er en følge av at det er kommet en tredje imellem som en av partene står i forhold til. Derom kan meglingsmennene vidne. Dommer Lindsey har også i sin praksis truffet meget på det. Dertil kommer at ikke alle slike elskerinneforhold kommer frem i dagens lys. Vi må derfor anta at i byene iallfall er utroskap ikke ualmindelig. Skilsmisser i Oslo var i 1905 8,3 pct. av inngåtte ekteskap hvor brudgommen var bosatt i Oslo, i 1910 10,2 pct., 1915 11,2 pct., 1920 13,2 pct., 1930 16,4 pct. I et arbeide «Seksualkatastrophen» av dr. Hirschfeldt, Klauber, juristene Lehnerdt, Levy-Lenz m. fl. finnes følgende innledning: «Hvem

aner vel at det finnes land i hvilke 90 pct. av innbyggerne er syfilistisk infisert? At i Berlin halvdelen av alle menn over 50 år lider av denne sykdom? At halvdelen av alle prostituerte er uekte barn? At de fleste går på gaten fordi de ikke får arbeide. Vet I at i Tyskland næsten hver frue benytter sig en eller to ganger av fosterfordrivelse og at fordi lægehjelp mangler, da det er forbudt, 1000 kvinner om året går under? Vet I dette, desto bedre. Vet I det ikke, da vil forfatterne av denne bok gi eder denne «sensasjon». Gå ikke forbi livet, «tua res agitur», det handler om din egen sak, de er mennesker som du. O.s.v. . . . .»

Dette forteller oss likefrem uten omsvøp at forholdet mellem de to kjønn ikke er bestemt av ekteskap, men for endel er kommet på vivanke. Tilstanden blandt ungdommen er at mange av dem lever i «forhold». Dette er tilfelle såvel blandt studenter som andre. Og her går det mer og mer slik at man er sammen med en av sine egne, d. v. s. sine arbeidskamerater. Utbredelsen av det såkalte kameratekteskap er i fremvekst.

Dette er den ene side av den situasjon som den nye moralforkjempere har i tankene når de fremsetter sine radikale reformforslag. Den annen side er den nedarvede moralinnstilling som for en stor del preger folket og fremfor alt lovgivningen når det gjelder kjønnsdrift og ekteskap. Denne innstilling kom nemlig av at disse fri forhold på tross av den åpne tone blandt de unge, allikevel er noget som helst må skjules. Lovene regner nemlig med avholdenhet. Både dommer Lindsey og Bertrand Russell påstår at det kommer av at den kristne innflytelse har bidratt til å se på kjønnsdriften som noget syndig, som dyret i mennesket. Jeg skal kort refere hvad Russell mener er den «kristne» moralinnstilling på dette punkt: «Kristendommen, nærmere bestemt Paulus, innførte et helt nytt syn på ekteskapet, nemlig at det ikke først og fremst var dets opgave å formere slekten, men å forhindre utukt, den store synd. Herfor anfører han 1 Kor. 1—9.» «Paulus hevder at kjønnslig omgang, selv i ekteskapene er noget av et handicap i kampen for å vinne salighet 1 Kor. 7, 32—34, og han anbefaler ekteskapet for dem som ikke kan klare å leve avholdende. Men han finner intet positivt godt, verdifullt i ekteskapsforholdet og kjærlighetsforholdet. Og hor er absolutt synd.» Dette syn mener Russell blev efterhånden understreket yderligere slik at cølibatet

blev betraktet som noget positivt godt. Som følge av dette blev «kjærlighetens kunst glemt og ekteskapet forrået.»

«I katolisismen blev ekteskapet sakrament fordi det tjente barneavlen. Og kjønnslivet skulde tjene til å sette barn i verden. I sig selv hadde det ingen verdi. I protestantismen er det blitt enda verre, da man der anbefalte ekteskapet, men til gjengjeld var hårdere i dommen av utroskap og ikke hadde nogen bodspraksis som katholikerne har.» Hele denne innstilling er efter Russells mening preget av dette at det fysiske samliv er syndig urent. Dette har også satt sitt stempel på lovgivningen slik at ethvert forhold utenfor ekteskapet er ulovlig, altså skilsmissegrunn. Virkeligheten innebærer altså en sterk *motsetning.* På den ene side de frie forhold mellem kjønnene, som statistikk og skjønlitteratur forteller om, og på den annen side denne nedarvede strenge moralinnstilling som preger lovgivningen og den offentlige mening. En innstilling som bygget på avholdenhet og hvor kun et lovmessig ekteskap anerkjennes som formen for samlivet mellem kjønnene.

Men nu blir spørsmålet om denne motsetning mellem lovgivning og de faktiske forhold er sund, gavnlig, om det altså er den motsetning, som *må* være tilstede mellem det som er, og det som man gjerne vil skal være, eller om denne motsetning er skjev og følgelig ufruktbar. Er det med andre ord kommet nye og for dette forhold fremmede faktorer inn og revet over den indre sammenheng mellem lovgivning, offentlig moralinnstilling på den ene side, og de faktiske forhold på den annen? Det er nettop dette siste man mener nu er tilfelle. Forskjellen mellem før og nu er ikke bare at man nu taler offentlig om ting som man før nødig berørte på tomannshånd, men forskjellen er, mener man, at det reelle forhold mellem mann og kvinne er forandret, og det er det som så har fremtvunget en offentlig diskusjon.

2. *Årsakene til disse forhold.*

De viktigste årsaker er: a. den økonomiske utvikling, b. kvinneemansipasjonen, c. prevensjonen, d. de psykologisk-medisinske betenkninger angående seksuallivet.

Enhver nedgangsperiode har jo sine vanskeligheter derved

at levestandarden er for høi i forhold til inntekten. Men nu er det også selve lønningssystemet som frembyr vanskeligheter. Utsikten til lønnspålegg er for en hel del av de mannlige stillingers vedkommende minimale. Det er ikke som før at man klatret opover ved hjelp av flid og utholdenhet. Nu har man få toppstillinger og en stokk av arbeidere som har liten utsikt til avansement. Før kunde man si: vent med å gifte dig til du kan forsørge din kone. Nu kan man gjerne si det, men man får til svar: Jeg har større glede av å leve i hjem og ekteskap nu i min manndom enn i min alderdom. Slik også med studentene, før var de temmelig sikre på å kunne gifte sig når de var ferdige. Nu er det blitt tvilsomt. Følgen er at man søker andre former for det ekteskapelige samliv som bedre kan høve til disse forhold. I storbyene har også bolignøden lagt hindringer i veien.

Hertil kommer kvinneemansipasjonen som også har ført det med sig at kvinnen efterhånden blir økonomisk uavhengig. Hun konkurrerer med mannen på nær sagt alle områder. Da hun går billigere, trykker hun lønnen ned. Men dernæst blir hun økonomisk bedrestillet som ugift enn som gift. Det blir et økonomisk offer for henne å gifte sig. Disse økonomiske forhold mener man tvinger frem andre forhold mellem de 2 kjønn eller barnløse ekteskaper, hvor hustruen fortsetter sitt arbeide.

Spørsmålet blir: kan vår nuværende ekteskapsform bestå under disse forhold, eller må ekteskapsformen forandres? Den nye morals forkjempere mener at det er det siste som må skje. *Det gamle hjem har ikke lenger livsmuligheter.*

Det bør også nevnes at kvinneemansipasjonen undertiden har ført med sig at ekteskapet har fått karakteren av et økonomisk-juridisk forhold, hvor man er mer enn nødvendig opsatt på å hevde sin rett. Jeg minner om diskusjonen om morslønn, betaling for barnefødsel o.s.v. Slike ting kan føre med sig at hjemmets bånd blir strammet så sterkt at det til slutt slites over.

En tredje årsak som har gjort forholdet mellem mann og kvinne noget anderledes er oprinnelsen av prevensjonen. Denne står til tjeneste for dem som av økonomiske grunner ikke kan inngå ekteskap, men allikevel ønsker å leve sammen. Men pre-

vensjonens rolle er ikke bare tjenende som det undertiden så vakkert heter, men den har også løsnet på forholdet mellem kjønnene og tildels frembragt *en ny innstilling*. Det som nu går under navn av de fri forhold, er nu ikke så vanskelig å praktisere, da man hindrer at det fører til barn, følgen er at man alt eftersom det blir almindelig, bedømmer det mindre strengt. Det betraktes ikke lenger som nogen forbrydelse, da det ikke fører til at en kvinne sitter igjen med et barn som hun forbanner. Lindsey har uttrykt det slik at «Gummi har revolusjonert moralen»(!) Prevensjonen er nu vidt utbredt iallfall i byene. Den muliggjør også barnløse ekteskaper. Og den bidrar til å omdanne innstillingen hos folk når det gjelder kjønnsliv og barn, slik at man ikke i og med at man tenker på det ene også tenker på det annet. Dette å få barn blir en i sig selv selvstendig sak, som man drøfter og tenker over. Når man før sa i forklaringen til første artikkel: «Jeg tror at Gud har gitt mig hus og hjem, ektefelle og barn,» så stanser man nu litt efter ektefelle og tenker over om det vilde være nogen gave å få barn og ikke bare en byrde, som man er glad man ved prevensjonens hjelp kan forhindre. Som vi ser: prevensjonen er ikke bare tjenende for økonomisk dårligstillede foreldre, men den forandrer selve den moralske innstilling.

Man må vel også si at psykologiens opmarsj stort sett har fremhevet seksuallivets nødvendighet og dominerende plass i psyken i den grad at man undertiden har ment i den å finne en *videnskapelig* støtte for de nye ekteskapsforhold. Man kan jo tenke på Freuds tale om at de fleste komplekser skyldes fortrengninger av kjønnsdriften. Men her er jo forskerne meget uenige. Og på det nuværende tidspunkt har vel i grunnen de nye former for seksualliv ikke videnskapen på sin side. Blandt studenter finner man ofte denne fremhevelse av seksuallivets nødvendighet, og de benytter det som et forsvar for sine frie forhold.

3. *Forsøkene på å utforme og begrunne en ny moral.*

Det er denne virkelighet, ukontrollerte forhold, økonomiske tilstander, stor prosent venerisk sykdom, prevensjonens opfinnelse som de nye seksualetikere går ut fra, bygger på og der-

ved også vil søke å lede inn i et sundt og godt spor. De ser faren for hvorledes det hele kan, hvis det ikke kommer inn i regulære lovmessige former, undergrave selve samfundsmoralen, for forholdet mellem mann og kvinne er av vital betydning for hele samfundets moral. Og de mener at de nye samfundsforhold må skape sig nye ekteskapsforhold. Man kan være uenige i deres syn og deres løsningsmåter, men man skal ikke frakjenne dem denne alvorlige hensikt.

Når man vil søke å fremstille hvilke nye former de tar sikte på, støter man på to vanskeligheter: 1. de er ikke enige innbyrdes, 2. hele deres aksjon er meget negativistisk innstillet. De river kraftig ned, men er klåfingret og famlende når de bygger op. Men jeg skal forsøke å skissere op de løsningsforsøk som er antydet.

Alle sammen tar utgangspunkt i ekteskapslovgivningen som de mener er preget av den ovenfor nevnte «kristelige» opfatning av ekteskapet. Her skal først skje en forandring, idet ethvert ekteskap, hvis det ikke er barn, skal kunne opløses uten nogen foranledning fra samfundets side, da det skal betraktes som en rent privat sak. Hvor det derimot er barn, bør lovene være strenge, ja strengere enn nu. Forutsetningen er at man ved hjelp av prevensjonen selv kan bestemme om man vil ha barn eler ei, og følgelig må føle det hele ansvar ved å sette barn til verden. Det skal være resultatet av en fornuftig (det appelleres meget til fornuften) rådslagning. Det er deres plikt å forhindre barn så lenge det ikke er deres hele og fulle bestemmelse å gå inn for barneopdragelsen, derfor strenge ekteskapslover når det gjelder ekteskaper med barn, for å innprente ansvaret. Dette legger Russell megen vekt på.

Dertil kommer hans og Lindseys forsalg om et *kameratekteskap*. Det går ut på at to som ikke vil eller kan gifte sig av økonomiske eller andre grunner, skal kunde leve i et slags ekteskap som skal få offentlighetens anerkjennelse. Dette ekteskap adskiller sig fra det almindelige i 3 punkter: 1. Det skal være forutsetningen at det ikke kommer barn. 2. Så lenge forholdet er barnløst skal skilsmisse finne sted når begge er enige om det. 3. I tilfelle skilsmisse skal hustruens krav om underholdningsbidrag falle bort. Det som et slikt forslag tar sikte på er å bringe en viss stabilitet i de unges kjønnsforhold. Man

mener at det vil virke moralsk opdragende, idet det vil forebygge løse forbindelser samtidig som det vil hjelpe de unge i deres seksuelle nød. Russell kaller dette forslag «en klok konservativs forslag.» Når to er glad i hverandre er det intet til hinder for at de kan leve sammen, og ingen skal dra deres moralske bevissthet i tvil av den grunn. Efter Lindseys mening opnår man ennu en ting med dette. Man opnår at de to kan få erfaring om de erotisk passer sammen. Denne ordning er bygget på dette at det er et stort *skille* mellem seksualliv mellem to mennesker og dette å få barn sammen. De mener altså at det er en gal innstilling som kommer frem hos Sigrid Undset når hun sier at «det erotiske liv begynner hos kvinnen der hvor det slutter hos mannen.» Den seksuelle akt er efter L.'s og R.'s mening noget i sig selv avsluttet for begge parter. Å opdra barn blir noget av en vennskapelig fornuftsoverenskomst. Dette skille mellem seksualliv og barneavl trekker radikale følger efter sig, og L. og B. er ikke redd for å trekke dem. Lever man i et monogant ekteskap hvor det er barn, kan man efter deres mening godt ha forhold utenfor hjemmet dersom det ikke skulde være full erotisk overensstemmelse mellem mann og hustru. Det er bare gammel åndelig vane som gjør at man ser noget galt i det. Lindsey vedkjenner sig endog at han har anbefalt det (herom senere).

Alle disse forslag ligger nogenlunde på samme linje. I en noget annen retning går de tanker som finnes i Helge Kroghs skuespill «Underveis», og som vi også finner systematisk gjennemtenkt i madame Kollontays bok: «Kvinnans ställning i den ökonomiske samhälls utveklingen».

Den unge kvinnelige læge Cecilie i «Underveis» er kommunist og er flyttet hjemmefra. En dag kommer hun og forteller at hun skal ha barn. Det blir stor opstandelse i godseier Darres hus. Men enda verre blir det da Cecilie ikke vil opgi hvem faren til barnet er. Hun sier hun vil være alene med det. Da moren spør: «Men barnet da, Cecilie? Skal det slett ikke ha nogen far det da?» svarer Cecilie: «Det har en mor.» Det er efter hennes mening nok. Alt annet er barnet uvedkommende endog faren. Og hun fremholder til sin mors store forbauselse at hun slett ikke føler nogen skam ved det som er hendt, tvertom det var en følge av moden overveielse. Og vi-

dere fremover Cecilie ei en samtale med moren om hjemmet at hun er glad over at hun ikke har nogen følelse overfor det, for det gjør bare at man ikke blir helt selvstendig og ansvarsbevisst. Moren bebreider sig selv at hun ikke har formådd å vekke følelse overfor hjemmet hos sin datter. Cecilie takker moren for at hun ikke har formådd å vekke en slik følelse hos henne. Vanskeligere har hun for å gjøre forholdet klart for Benjamin som er barnets far. Hun vil også at han skal trekke sig tilbake. Han reagerer mot dette. Men hun hevder at barnet er morens og kun hennes, og det ender med et brudd mellem dem. Hun gjør sig til talsmann for matriarkatets idé.

Denne tanke om at barnet kun tilhører moren og at mannen skal spille en underordnet rolle, finner vi utarbeidet og forsøkt forklart ved den historiske utvikling i Kollontays ovenfornevnte bok, som er en rekke forelesninger som hun har holdt for kvinnelige akademikere i Sovjet. De antyder den vei man vil at seksualmoralen skal gå i Sovjet. Man stiler der mot kvinnens fullstendige frigjørelse i disse ting. D. v. s. hun skal gjøre mest mulig arbeide for staten. Alt familieliv er luksus. Dessuten forutsetter et familieliv privateiendomsretten og den skal jo avskaffes. Den som ikke vil arbeide skal heller ikke ete. Det er parolen også for kvinnens vedkommende. Derfor er ekteskapslovgivningen meget fri. Og man tar sikte på at når en kvinne skal ha barn, skal staten dra det økonomiske ansvar for det. Hun skal få økonomisk hjelp av staten ikke han. Hun skal få erstatning for det tap hun ved den anvendte tid på barnefødsel og opdragelse lider. Dette er også en form for matriarkat. Russell antyder noget lignende i kapitlet om familien og staten i sin bok «Moral og ekteskap». «Jeg tror at kulturen, iallfall slik som den har utviklet sig hittil, har en tilbøielighet til å svekke morsfølelsen. Det er mulig at en høi kultur i fremtiden bare kan vedlikeholdes ved at man betaler mødrene så mange penger for å fostre barn at det kan bli et lønnsomt erhverv. Hvis dette blir gjort er det naturligvis ikke nødvendig at alle kvinner, ikke engang majoriteten av dem, påtar sig dette arbeide. Det vil bli et kald blandt alle andre, og man måtte fagutdannes til det.» (Enhver føler vel trang til å be sig forskånet for den «høiere kultur»!)

Men Kollontay antyder at i Sovjet vil utviklingen forsåvidt gå enda lengere, idet man der stiler mot at staten skal overta hele ansvaret for barnet. Moren har kun å føde det. Dette bygger hun på det rent praktiske og hensiktsmessige ved en sådan ordning, og på påstanden om at morens følelse for barnet slett ikke er så naturgitt som man vil ha det til. (Følelsene er jo i det hele kommunismens fiender undtagen solidaritetsfølelsen.) Menneskelivets mekanisering later her til å bli et bevisst mål.

Disse forskjellige løsningsforsøk er ikke alle forfektet med samme styrke. De fremsettes ofte i spørgeform. Kameratekteskapet er det eneste som reises som et krav som nu må lovfestes og anbefales ungdommen.

Men felles for hele aksjonen er kravet om seksuell oplysning. Det skal innføres som fag i skolen og man skal stille gratis medisinsk veiledning til disjosisjon for alle. Vi har jo allerede fått såkalte «Mødrehygienekontorer». Dette krav om oplysning må man gi vel akt på, for det har ikke lite å si i hvis hender en slik virksomhet legges. Ethvert oplysningsarbeide vil alltid ha en *tendens*. Og kravet om oplysning kan ikke stanses. Det er berettiget.

4. *Innstillingen overfor kjærlighetslivet.*

Den foregående korte oversikt over forholdene slik som de er, og særlig de mer eller mindre famlende forsøk på å finne nye former for samlivet mellem kjønnene, har vist at man forsøker å orientere sig pånytt når det gjelder ekteskapsmoralen. Det første som slår en under lesningen av de nyere forfatteres behandling av dette emne er en underlig dobbelhet. På den ene side kan de svømme ut i den rene sentimentalitet, for så plutselig å svinge over i en hårdhet og nøkternhet som nærmer sig til kynisme. Når de skildrer tilstanden slik som den er, appelleres i høi grad til følelsene, til en øm samvittighet. Men når de skal forsvare sine reformforslag appelleres til fornuften, man taler om «en rasjonell etikk, å se nøkternt og fornuftig på det, å se det hele fra et biologisk og samfundsmessig synspunkt o. s. v.» Og da kalles samvittigheten en «indre åndelig vane» (Lindsey) som man ikke må ta hensyn til. Et ci-

tat fra Russell vil illustrere noget av dette: «Kirken vet at de 2 hovedkilder til religiøs følelse er hemningen av seksuallivet og syndsbevisstheten, hvorav den siste skyldes anger over handlinger som et fornuftig(!) menneske ikke vil anse for syndige. Derfor kan kirken ikke tolorere en rasjonell etikk.» Russel forstår øiensynlig slett ikke at den moralske bevissthet er noget sui generis. At syndsfølelsen ikke er avhengig av en fornuftig overlegning, men en umiddelbar reaksjon overfor en begått handling. Heri kommer frem et misgrep som allerede har hatt skjebnesvangre følger. Fornuftens herredømme over moralen er nemlig temmelig ofte blitt snusfornuftens totale mangel på forståelse, slik at man uten videre har kastet de gamle idealer overbord, fordi en klåfingret psykoanalytiker mener å ha «forklart» dem ved kompleksteorier. Et ideal krever av den som skal forstå det et svar i form av en *etisk* godtagelse eller forkastelse. En psykologisk tilrettelegning ligger i et helt annet plan. Denne intellektuelle overbetoning viser sig også deri at det man mest har i sikte er å tilpasse ekteskapslivet efter den nuværende situasjon. Men erfaringen har vist at tilpasning ikke eier nogen moralsk kraft og opdrift. Spennkraften i moralen består nettop i det motsatte, i den evne den har til å tilpasse forholdene. Moral vil si å herske ikke å beherskes.

Dertil kommer at ekteskapskrise er en *normal* foreteelse i vår kultur. Den er kulturens ektefødte barn og lar sig ikke løse ved hjelpeforanstaltninger alene men ved en moralsk innsats.

Når det nu gjelder seksuallivet, så betraktes det som noget naturlig i ordets videste betydning. Det er noget som er der, må være der, og det må få komme til uttrykk i følge sin indre naturlige lovmessighet. Det skal rives ut av sin tabustilling, og det skal få lov til å finne sitt uttrykk efter sin iboende trang. Kjønnsdriften sidestilles med ernæringsdriften, er like lovmessig og like *nøitral* i etisk henseende (Obs. tilpasningen). Og å få den tilfredsstillet skal virke på samme måte legemlig og sjelelig velgjørende. De fremholder ofte, med støtte av Freud, det direkte skadelige i å være avholdende. Selvom man undertiden er mer moderat og sier at et menneske muligens kan leve avholdende, så mener man allikevel at det ikke er nogen grunn til å nekte et menneske den glede og harmoni

som et naturlig seksualliv vekker. De har ingen *gyldig* motivering for avholdenhet. Og selv i de tilfeller hvor avholdenhet også efter deres mening kunde være berettiget eller iallfall forsvarlig, gir deres innstilling kun plass for en holdningsløs skjønnsmessig betraktning uten etisk kraft.

Men nu har jo seksuallivet sin sjelsside, og det er alltid 2 personer i et kjærlighetsforhold. Følelsene som ledsager dette forhold vil da alltid også dreie sig om den annen. Det kommer frem i det som kalles jalusi. Det er fornøielig å legge merke til hvorledes man tørner sammen i behandlingen av denne følelse eller dette kompleks av følelser. De som forsvarer det klassiske ekteskapsideal, hevder at jalusi er en edel følelse inngitt i naturen og beregnet på å skulle utvikles. Dens raison d'être er å verne om kvinnen og den rummer også dette at de vil være alt for hinannen. «Jeg er din og du skal være min.» Slik taler den som er i besiddelse av jalusi. Monogemiet skulde følgelig være naturgitt, urmenneskelig og noget som skal utvikles mer og mer, noget som jo også den historiske utvikling taler for.

Men den nye morals forkjempere, som vil sette *skille* mellem seksus og eros, og som mener at kjønnsakten er sund og gavnlig i og for sig, selvom man skulde elske en annen, hevder at jalusi er en meget primitiv følelse i betydning *lav.* Russell sier: «Jeg mener at hvor der er barn og ektefellene er fornuftige og nogenlunde anstendige mennesker, må forutsetningen være at ekteskapet er livsvarig, men at dette ikke utelukker andre kjønnsforbindelser. Denne måte å ordne ekteskapet på er hittil hindret av jalusi, men jalusien kan, selvom den er en instinktiv følelse meget godt kontrolleres, hvis den blir anerkjent som en dårlig følelse og ikke tatt som uttrykk for en rettferdig moralsk indignasjon.» Den er nemlig efter deres mening ikke en naturlig følelse i ordets egentlige betydning, men en «kulturfølelse» som har sitt ophav i dette at kvinnene i umindelig tider har vært ansett som mannens eiendom, og derfor har han vernet om henne, fordi ingen annen skulde nyte godt av henne, og forat han skulde være sikker på at barnene var hans. Altså en følelse fremstått på bakgrunnen av privateiendomsretten. L. og R. forakter derfor jalusien og mener at en frigjort frisinnet mann godt må kunde tåle at hans hustru har omgang med andre, hvis det kan

glede henne. De mener ikke dermed at monogamiet ikke er berettiget, men de mener at det allikevel må kunde bestå selvom fysisk utroskap tåles. «Monogami og polygami er nemlig 2 forskjellige åndelige innstillinger» (Lindsey). Noget som altså er uavhengig av fysisk utroskap. Lindsey mener endog at utroskap kan gavne monogamiet, lette samlivet, derfor anbefaler han det for å undgå skilsmisse.

Som vi sikkert allerede har merket trekker de altså også skille mellem seksus og eros. Kjærligheten mellem 2 mennesker er noget åndelig som beror på sympati og felles interesser o. s. v. Legg også merke til betegnelsen «fysisk utroskap». Samtidig innrømmer de at det selvfølgelig er et sterkt bånd mellem eros og seksus, men dette siste kan godt leve selvstendig uten at eros lider derved. Det gjelder bare om å få avskaffet jalusien. Russell er her mer positiv. Han sier at kjønnsliv adskilt fra kjærlighet kan aldri gi fullkommen tilfredsstillelse for instinktet. Men han sier videre: «Jeg sier ikke dermed at det aldri burde forekomme, for hvis vi vilde hindre dette, måtte vi sette så strenge grenser at det vilde bli meget vanskelig å elske også. Hvad jeg mener er at kjønnsliv uten kjærlighet har liten verd og at det først og fremst må betraktes som et eksperiment med sikte på kjærlighet.» Som vi ser mer moderat enn Lindsey, men allikevel prinsipielt enig med ham at seksus og eros ikke behøver helt å følges ad. Ut fra denne innstilling er det så man hevder at utroskap ikke må betraktes som skilsmissegrunn.

Men man setter ikke bare skille mellem seksus og eros man skiller også disse to ting fra forplantningen som vi tidligere løselig berørte. Et kjærlighetsliv mellem 2 mennesker behøver slett ikke innebære at de har lyst til å få barn sammen. Hvis de ikke har lyst eller råd til det, kan de allikevel godt nyte et fullendt kjærlighetsliv. Altså må ikke barnene bli stengsel for dette. Og prevensjonen står dem til tjeneste. Dette er motiveringen for det såkalte kameratekteskap eller prøveekteskap. Man forsvarer prevensjonen nettop med den motivering at kjærlighetslivet mellem 2 mennesker har sin egen verdi. Og kan det ved kulturens hjelp få lov til å leve sitt selvstendige liv uten å trekke konsekvenser efter sig, så er det en hjelp som må hilses med glede.

Den etiske berettigelse av dette skille mellem seksus og barneavl finner de også i dette at det muliggjør at barnet ikke kommer til verden uvelkommen. Man skal selv bestemme angående dette, følgelig blir barnefødsel og opdragelse løftet op på et høiere nivå. Det blir gjenstand for et ønske og ledsaget av en beslutning om å gå inn for barneopdragelsen. Heri ligger også motiveringen for abort. prov. Det er ethvert barns rett å bli ønsket velkommen til verden og ikke komme som en nødvendig konsekvens av en tilfeldighet. Jeg skal ikke gå nærmere inn på dette spørsmål da den nye moral tar sikte på ved prevensjonen å overflødiggjøre abort. prov.

Den nye morals syn innebærer altså en *opdeling* av de tre faktorer eros, seksus og barneavl. De kan godt leve selvstendig side om side, ikke være konsekvens av hinannen. Nu kan de ikke nekte at det ideelle er at disse tre ting går sammen, men det er så vanskelig at det er kun få som kan klare det, derfor må man også tåle og anbefale andre former. Her er en av de uklarheter som den nye moral er rik på. Det kommer vel av at de slett ikke har noget bestemt ideal som dikterer dem, men konstruerer op et mixtum kompositum utfra det de kaller vårt nuværende kulturstadium. Og de ser øiensynlig slett ikke selve den *moralske* brist som skinner igjennem derved at de på den ene side hevder at et monogamt ekteskap er det beste, men allikevel fremholder at de nye former er berettigede. Disse nye former må jo da utfra deres egne ord få et mindreverdighets stempel på sig, selvom man finner ut at de er aldri så berettigede.

Denne opdeling bunner dypest i at selve *personlighetsbegrepet* er i opløsning. Det henger sammen med vår tids sekularisering overhode, idet personligheten kun skapes der hvor den enkelte stilles overfor den absolutte personlighet: Gud.

Men de har også sitt gode formål med disse nye former. De mener at de vil bidra til å overflødiggjøre prostitusjonen og dermed også bekjempe venerisk sykdom. Men noget som jeg ikke har fått klart er de kvinners skjebner som skal stå til tjeneste for utro ektemenn. Når utroskap kan gavne ekteskapet som Lindsey hevder, og dette utenforstående forhold blir et blott kjønnsforhold, kan man vel også gå ut fra at man der kommer til å benytte sig fortrinsvis av prostituerte, slik at an-

tallet av dem ikke blir mindre. Dessuten når et prøveekteskap skal opløses, vil ikke det skape sjelelige konflikter som kan bli av den mest alvorlige art særlig for kvinnen? Er ikke når alt kommer til alt et slikt prøveekteskap meget farlig sett fra et psykologisk synspunkt? Og når man tar sluttsummen i betraktning er det opnådd nogen positiv fordel?

Det annet formål de har med sin aksjon er å skape sundere og friere ekteskaper, da den sterke seksuelle tvang som nu hersker vil bli ophevet. Det vil fremtvinge en kysk holdning, for «kyskhet er et lykkelig kjærlighetsliv uten unødig tåpelig undertrykkelse» (Lindsey). Avholdenhet er i det hele et begrep som man aldri treffer på hos dem uten som en tåpelighet, som noget der er helt unødig både for den enkelte og for samfundet. Den har liten etisk berettigelse eller verdi. Men hvorledes trygge et godt ekteskap dersom ikke avholdenheten får sin begrunnelse?

Det tredje formål er ved seksualoplysningens hjelp å få barneavlen inn under kontroll efter det som økonomiske og rasebiologiske forhold tilsier. Jeg skal ikke gå nærmere inn på det. Da man særlig når det gjelder det siste er meget uenige. Således er allerede det såkalte tobarnssystem falt, da det ikke er nogen garanti for en sund slekt.

Dertil kommer som et hovedformål at de vil at seksuallivets gleder skal komme så mange som mulig til gode. Det skal muliggjøres ved prevensjonens hjelp og ved den antydede opdeling av kjærlighetslivet.

Man stykker det op og mener å gjøre menneskene lykkelige ved å gi dem en del av det hele, mens den kristne opfatning går ut på å få seksus, eros og barneavl til å gå sammen til en enhet i det vi kaller et hjem. Og vi anser det som rov og synd å plyndre hjemmet og dele ut dets enkelte gleder. Denne opdeling er altså synd, ikke fordi seksuallivet er noget urent; men fordi den bryter noget som er knyttet sammen, ikke bare biologisk og psykologisk, men også med livets hellige usynlige bånd, og disse bånd er det som gir livet dets egentlige verd, mening og kraft.

Odd Godal.

HVAD DET GJELDER OM

ET ORD I NUTIDENS SEKSUAL- OG EKTESKAPSKRISE

Av professor dr. S. Michelet.

Det er ikke underlig at nutidens revolusjonære krisestemning slår sterkt igjennem just på området kjønnsmoral og ekteskap. Ti her er det hevdvunne allerede på forhånd adskillig undergravet og morknet, både praktisk og teoretisk (smlgn. vår egen skjønnlitteraturs forkynnelse fra Ibsen til Hamsun og videre), så det kunde stemples som hykleri. Og forut var gått en århundrelang vesterlandsk kulturutvikling som har ført i individualistisk retning og i det hele har virket familiefiendtlig. Den konsekvente gjennemførelse av denne liberalismens utvikling får vi så i det bolsjevistiske ideal, at familien prinsipielt opløses så individene får full «frihet» og barnas opfostring og åndelige utvikling overtas av staten og foregår i statlige barnehjem og undervisningsanstalter — rasjonalisert, standardisert og så å si fabrikkmessig.[1]) Vi får da en ordning i analogi med bikubens og maurtuens. — Det som mangler for at ikke samfundet efterhvert skal fysisk utdø (ved «barnebegrensningen») eller degenerere, er fremfor alt bidronningen som på lignende fabrikkmessig måte skaffer alle de nødvendige barn til opfostringshusene, så de ikke skal bli tomme eller fylles med mindreverdig avkom. Men — naturen stenger denne utvei!

Også åndelig — m. h. t. menneskeliv og menneskelykke — betyr «den nye moral» en dekadense, det skal nedenfor kort skisseres.

Men man opnår intet positivt ved negativ kritikk, heller ikke ved å lamentere, knapt en gang ved å fatte resolusjoner. Det eneste som kan hjelpe er for det første å forstå — fremfor alt

---

[1]) Et lignende standpunkt representerer fru Margarete Bonnevies foredrag på «Norske kvinners nasjonalråd»s landsmøte i Bergen: begrensning av barnetallet, husmoren i lønnet arbeide utenfor hjemmet, hustellet i fornøden utstrekning overtatt av faglært yrkesarbeidende kvinne som kan påta sig å stelle flere hjem, barna i barnehave ledet av fagutdannede pleiersker og lærerinner o. s. v.

forstå årsakene, de ytre og de indre, til den nød, som bevisst eller ubevisst skinner igjennem både overdrivelser og bedringsforslag som kun vil gjøre ondt verre. Og denne forståelsen er i og for sig verdiløs, hvis ikke det næste blir at man energisk tar fatt på den store og vanskelige opgave både å finne ut og fremfor alt å skaffe til veie de botemidler som kan tilstrekkelig motvirke årsakene eller helst rydde dem av veien.

Bruker vi det billede, at den nød det her gjelder er en kultursykdom, så nøier forfekterne av den nye moral sig vesentlig med å kreve smertestillende midler som kan gjøre livet levelig for dem som lider hårdest under sykdommen. Og ingen menneskevenn kan ringeakte den opgave. Men langt viktigere er det dog å skaffe helbredende og profylaktiske midler til bekjempelse av sykdommen.

Årsakene til den seksuelle nødstilstand — som finnes også hos oss, selv om man ikke kan sidestille Norge med de verst angrepne land og storbyer, — årsakene er av to slags:

1. Kulturutviklingen, industrialismen, storbyforholdene stenger ganske anderledes enn før veien for menigmann til et fullt, sundt, lykkelig liv med hjem og familie, og

2. nutiden mangler i vid utstrekning endog idealene for kjønnsforholdet — eller har iallfall fått dem skakkjørt og forkrøblet. Og fremfor alt mangler den troen på idealene og dermed kraften til å realisere dem. Derfor kommer man så lett til for øieblikkets tilfredsstillelse å forskjertse varig og ekte livslykke.

Det siste — idealene — bør her tas først. Ti først når det blir klart hvad som går tapt ved «den nye moral», får man full interesse for spørsmålet: hvorledes kan de ytre stengsler brytes.

Kjønnsforholdets ideale form er, biologisk sett, hos menneskene unektelig ekteskapet. Og kjønnsforholdets, ekteskapets biologiske bestemmelse er selvsagt barnefødsel og barneopfostring — inklusive å skaffe en lun og god rede for barna: «hjem» kaller vi den, ti menneskebarn trenger rede i langt lengere tid enn fugleungene og i langt videre, flersidigere mening enn dem.

Det er nødvendig å ta utgangspunktet her, fordi forfekterne av den nye moral mener å bygge denne ut fra et biologisk og samfundsmessig synspunkt; i virkeligheten er den tvertimot et forsøk på å benytte kulturens fremskritt til å sette sig ut over

den biologiske naturordning. En litt panikkartet frykt for overbefolkning har hjulpet til å glemme at barna som biologisk bestemmelse enda ikke er blitt overflødige. Tvertimot — selv 2 à 3 barn gjennemsnittlig i alle ekteskaper som ikke ufrivillig er barnløse eller barnefattige, vil efterhvert resultere i samfundets utdøen.

Også samfundsmessig har kjønnsforholdet sin største interesse just for barnas skyld. De er jo ættens fremtid, folkets fremtid, slett ikke bare en privatsak. I våre dager er jo også samfundet sterkt opmerksom herpå, og det anvender mange slags hjelp, ja i tilfelle kontroll og makt, for at den opvoksende slekt skal bli både sund og godt opdraget. Og egentlig blir hensynet til barna den avgjørende grunn til at ekteskapsstiftelse og kjønnsforhold er og må være en samfundssak, ikke bare overlatt individene. Samfundets ekteskapsstiftelse, kirkens vielse må fremfor alt sees ut fra dette hensyn, selv om også andre motiver spiller med inn, og kristelig helg og vigsel hører til overalt hvor et viktig livsavsnitt begynner.

Det er underlig at dette biologiske og samfundsmessige synspunkt er kommet lite frem i nutidens diskusjoner. Åpenbart er det tidens helt igjennem individualistiske innstilling og livssyn som har hindret den i å legge tilstrekkelig vekt på noget så u-individualistisk som ekteskapets biologiske bestemmelse.

Også kristelig tankegang har vært preget av tidens individualisme. Dessuten har kristen tankegang hos oss helst gått raskt forbi skaperen og det naturlige — dermed både ekteskapet og barnefødselen. Helst har den vært helt optatt av frelsen i Kristus og i det hele av det åndelige og personlige, d. v. s. individualistiske. Og når det gjaldt ekteskapet, dvelte den (så sant den da overhodet hadde plass for «helliggjørelsen») vesentlig ved hvorledes en som er gift skal åndelig være mot ektefelle og barn. Til slutt tok så en voksende åndelig pertentlighet anstøt av at noget så biologisk som barnefødsel overhodet blev antydet i brudevielsesritualet, så ordet om å bli «fruktbare og mangfoldige» en tid var utelatt. I motsetning hertil gjør det godt å lese i den svenske kirkes ritual følgende innledningsord ved brudevielse: «Äktenskapet är af Gud själf stiftadt, till samhällens bestånd och till förenade makars inbördes hjälp, att lätta lifvets mödor, mildra mötande bekymmer och genom en sorgfällig uppfostran bereda efterkommandes sällhet. Denna

stiftelse är helig; heliga äro dess förbindelser, heliga dess ändamål» o. s. v.

Men i individets oplevelse er ikke barna eller «samhällens bestånd» det grunnleggende og avgjørende for kjønnsforhold og ekteskap. Nei, det første og det avgjørende er for ham eller henne nutildags normalt forelskelsen, den umiddelbare tiltrekning mellem mann og kvinne. Ekteskapet, overhodet den seksuelle forbindelse, kommer for individet først bakefter — og kan utebli. Og barna kan mangle i et ekteskap, i hvert fall kommer de efterpå som noget sekundært, en følge, ofte en uvelkommen følge.

Den nyere tids skjønnlitteratur anskueliggjør for oss dette individualistiske syn på forholdet. Dens skiftende retninger har i aldeles overveiende grad vært optatt med forelskelsens verden — meget vanlig med et ubevisst eller bevisst skuldertrekk overfor ekteskapet og barna: Når «de hadde fått hverandre», var bokens poesi til ende. Eller krassere: forelskelsen skildres som den poetiske makt som bryter et verdiløst ekteskap. Sjeldnere har det hendt at skjønnlitteraturen har på tilsvarende måte fordypet sig sig i ekteskapets rike og mangfoldige verden. Og likeså sjeldent i det ennu rikere stoff som rummes innenfor områdene: foreldre og barn, barn og foreldre.

Man har altså i nyere tid vært tilbøielig til å se og vurdere hele ekteskapets kompleks ensidig ut fra elskovens synspunkt. Men dermed får man et ensidig billede av den hele, mangfoldig slyngede virkelighet. Ja, faktisk kan også elskoven, likegodt som ekteskapet eller barna, mangle i komplekset — eller komme efterpå. Særlig i forgangne tider og under andre kulturformer har man meget hyppig giftet sig for å få efterkommere, måskje for å få en hushjelp og arbeidshjelp o. s. v. Forelskelsen spilte selvsagt ofte med inn, måskje endog bevisst, men iallfall ikke som det grunnleggende og avgjørende.

Kort sagt, det er selvskuffelse når man mener at kjønnsforholdets, ekteskapets kompleks må sees eller bør sees fra én enkelt side, og regner alle de andre for sekundære. Tvertimot står vi overfor et vidunderlig komplisert hele som omspenner hele menneskelivet og har både sine årsaker og sine virkninger på alle livsområder. Så komplisert er dette hele, at hvilket navn vi enn bruker på det, så gir navnet en innsnevrende fortegning av virkeligheten. «Elskov», «ekteskap», «samleie» o.

s. v. er altsammen bare spesialuttrykk som tvinger tanken til å tenke særlig på noget enkelt i dette kompleks, istedetfor på helheten. Og, biologisk sett, midt i dette kompleks står barnet, står fremtiden og ætten.

Men det som i nutidens krise må fremheves, er noget dobbelt:

1. Når elskov og barneavl og hjem forenes til ett i ekteskapets varige samliv i hjemmet og for barna, da får alle de enkelte ledd i komplekset en høiere kvalitet, og hele menneskelivet og menneskekarakteren får et helt annet åndelig innhold og preg, enn når de skilles ad, når man er forelsket i én, har seksuell omgang med en annen, har så barn med en tredje, har hjem med en fjerde e. lign. Og hvert enkelt av leddene har den art at de, hver især, beriker, utdyper, foredler de andre og viser sig innstillet på å passe således sammen. Skilt fra hverandre, taper de denne rikdom og adel. Man kan lett disputere sig bort fra dette faktum, fordi det her gjelder om ikke bare ytre hendelser, men om indre åndelig innstilling — og hvor denne er av rette art, får de ytre hendelser stor makt til å styrke og utdype innstillingen. Selve sproget vidner herom i en rekke nedsettende ord: stedmor (som holder hjem for barn, men ikke selv har født dem), forlibelse (som ikke har noget av evighet og hjemliv i sig) — for bare å nevne et par av de minst grove ord.

For å få den rette synsvinkel, så man klart ser kompleksets åndelige verdier, de som avgjør livslykken, er det best å ta sitt utgangspunkt, ikke individualistisk, i personligheten, men just i den biologiske bestemmelse: barnefødsel og barndomshjem for den slekt som bærer foreldrenes liv videre på jorden.

Livnære, beskytte, hjelpe, kort sagt *tjene*, det er den instinktive innstilling overfor barnet — uten at man selv gjør sig klart i hvilken grad man føler barnet som en del av sig selv så instinktet er egenkjærlig, i hvilken grad man føler det som noget ved siden av sig som man selvopofrende beskytter. Og just denne samme innstilling er vesentlig for hjemlivets verdi, lykke og varighet. Denne verdi beror nemlig på at ektefellene ikke egenkjærlig trekker hver til sin kant, men trekker sammen og hjelper hverandre. Og den felles opofrelse for barneflokken knytter ganske anderledes sundt og sterkt og varig sammen enn om de to kun hadde hverandre å opofre sig for og tjene.

Derfor er barnløse ekteskaper vanskeligere — iallfall i lengden. De *kan* bli rent ideelle og stråle lykke og godhet ut til andre (man vinner alltid på å seire over vanskeligheter). Men lettest blir samlivet åpenbart ringere, tommere og går lett i stykker.[1])

Forelskelsen er akkurat den rette begynnelse til slik tjenende, livslang kjærlighet. Den som er forelsket, er «vekk i» den elskede og tilbøielig til å tjene og opofre sig for ham eller henne — i ganske annen grad enn han eller hun ellers er i stand til å ofre sig. Og man ser uvilkårlig den annen som et ideal. Og kan ikke tenke sig samlivet anderledes enn for evig. Nemlig så sant man ikke allerede har fått ødelagt eller forkvaklet sin evne til å gi sig hen, leve fullt og helt og ikke bare stykkevis og delt.

Selvsagt er forelskelsens betatthet i all sin hengivelse og finhet dog kun råstoffet til den varige opofrende kjærlighet. Men den er et utrolig velskikket råstoff — særlig hvis den forelskede tillike fra sin barndom eier billedet av et godt hjem til ideal og ledestjerne. At man i den elskede tillike ser sine barns fremtidige mor, resp. far, gir ytterligere dybde og finhet i forholdet.

I ekteskapets samliv vil det selvsagt vise sig at han eller hun som var «idealet», dog ikke er helt ideell, og at forelskelsens nytelse ikke holder ut gjennem dagliglivets trivialiteter. Så står man på valgets skille hvor enten forelskelsen utdypes til tjenende kjærlighet[1]) eller dunster bort i skuffelse, uhygge og åndelig armod. Men nettop da gjør det stor forskjell enten man har barn eller ikke. Ti barn binder sterkt sammen i slik felles tjenende kjærlighet og gir lødigere, varige ekteskaper.

Og det seksuelle samleie, hvis brutalt egoistiske art har skadet mangt et ekteskap i selve dets rot, får skjønnhet og ynde, finhet og rikdom, når det er preget både av forelskelsens nennsomhet og også av visjonen om livslange fremtidsopgaver, om små krøllede barnehoder, om kjærlighetens samarbeide i gode og

---

[1]) Se Poul Bjerre: «Äktenskapets omdaning» (Stockholm. Forlaget «Natur och kultur»), en bok rik på «bidrag til samlevnadens psykologi». Samlivets verd og lykke beror, utreder B., på at ektefellene ikke — egoistisk — «søker lykken gjennem et menneske», men — i tjenende kjærlighet — «søker et menneske gjennem lykken» d. v. s. har til mål å hjelpe og tjene den elskede i et felles frigjørelsesarbeide til full, ekte menneskelighet. — Forf.s helt individualistiske standpunkt hindrer ikke at boken inneholder en rikdom på fine iakttagelser og klok livsvisdom.

onde dager, om ekteskapets guddommelige hellighet.[1]) Brutal seksuell livsnytelse derimot har, som historien viser, til uadskillelig ledsager en livsforaktende askese. Ti omslaget fra brutal seksualitet til lede og selvforakt er naturlig for mennesker som ikke er åndelig avstumpede. Kun i sin rette sammenheng, i ekteskapets kompleks, får det seksuelle samliv skjønnhet og hellighet.

Disse korte antydninger får være nok. Enhver kyndig leser vil i grunnen selv vite hvor stor og kvalitativ forskjellen er mellem ekteskapets komples som totalitet og de enkelte momenter isolert hver for sig.

I livets virkelighet har elskovens og barneavlens og hjemmets kompleks en næsten uendelig variabilitet. Stundom kan tilmed et eller annet av hovedleddene i komplekset mangle. Og i hvert fall er komplekset individuelt særpreget og avhengig av tidsforhold og rådende opfatninger. Ikke to ekteskaper er helt ens. Her kan kun skisseres et ideal — d. v. s. et ekteskap således som gode ektefolk kun tilnærmelsesvis og stykkevis når det. Men allerede det å ha dette ideal som man strekker sig efter og atter og atter og atter tilnærmelsesvis når, løfter hele ens liv op i en høiere og rikere sfære. Det å leve uten et slikt ideal gjør livet tomt og verdiløst i lengden.

2. Men det annet og viktigste som må fremheves er, at mennesket *blir* således som det lever.[2]) Ganske visst kan det skje at en gammel uthaler kan bli, endog desto mere helhjertet, en kjærlig og opofrende og god ektefelle og far. Og det samme kan bli tilfelle med en mere enn vidløftig kvinne når hun møter den ekte, trofaste kjærlighet. Den som ikke selv har sett dette, aner ikke hvilken forvandling der kan foregå når et menneske som har «nydt livet», d. v. s. klattet sig selv bort, og sitter igjen med den bitre visshet om at hverken er han selv noget verd eller har livet noget verd for ham, — når et sådant

---

[1]) Se om den positive livsverdi i det seksuelle H. Martensen-Larsen: Ægteskab og børnebegrænsning. Kbhavn 1929 s. 37 ff. og 126 ff.

[2]) Å gjøre personlighetskulturen til hovedsynspunktet for seksualliv og ekteskap er, som før nevnt, naturstridig og i grunnen ukristelig. Kristendommens livsmål er ikke å kultivere personligheten, men å «kultivere» (vi sier heller: «dyrke») Gud og (vi sier: «tjene») vår næste. Således er det den kristne personlighet gror. Men personlighetssynspunktet har like fullt sin relative rett i livets mangeslyngede kompleks. Og det er lærerikt, ja nødvendig å ta det med.

menneske møter «den rette», som holder av ham og tillike forstår å ta ham (eller henne) på rette måte. Han (eller hun) kan bli et helt nytt, et av lykke strålende og et opofrende menneske. Det er ganske som den forlorne sønn efter at faren hadde tatt imot ham med åpne armer. Og mange har sett slikt skje og sunget en hymne om «kjærlighetens vidundermakt», den som nutidens «realistiske» d. v. s. tvilesyke ungdom ikke er i stand til å regne for annet enn sentimental innbildning, så sant den ikke oplever den på sig selv.

Allikevel, en så radikal fornyelse er en undtagelse. Og selv hvor den er skjedd, så beholder dog vedkommende visse merker efter sin fortid. Ti det er ikke alene legemet som beholder arr og sammenvoksninger og svekkelser efter helbredede sykdommer; men det går likedan med sjelelivet og karakteren. Det er ikke for intet at all vår opdragelse regner med at et menneskes liv preger dets karakter og dets fremtid. Og særlig sterkt gjelder dette m. h. t. kjønnsforholdets kompleks, fordi dette er så innfiltret i hele ens liv, både sjelelig og legemlig, både i høitidsstunder og i hverdagslivet.

Den som har fått vane til å klatte bort i smått det man eier av ekteskapskompleksets evner, den blir selv overfladisk på dette område, «uten illusjoner» d. v. s. uten dybde og varighet og ekte selvopofrelse. Således blir man åndelig disponert for skiftende ekteskaper, uten åndelig evne til å nå dypere, til å skape hjem og bære byrder for en barneflokk. Ens evne til å vinne varig og dyp livslykke er blitt utvisket av ens fortid.

En hvis erotiske følelser har fått til vane å reagere overfor den ene efter den annen, en «rundbrenner», blir dermed tilsvarende verdiløs som ektefelle og som far eller mor. Ti evnen er blitt forskuslet så «hjemmet» blir ikke et godt verdifuldt hjem for ektefelle og barn. Det blir istedet åndelig lik et hotell. Å gud, så mange slike hoteller vi har her i Oslo!

Et par som nyter samlivets frukter før de har råd til å få barn og stifte et virkelig hjem, har dermed satt preg på sitt samliv og på sin sjel, og den naturlige følge blir et mindreverdig ekteskap, preget, mere enn de selv tror, av nytelsens, egenkjærlighetens opløsende krefter. De ligner forsåvidt mennesker som trekker veksler på fremtiden for å leve godt i nutiden. Stundom kan det være riktig å opta lån for å komme i gang. Men man får passe vel på at gjelden ikke vokser en over hodet.

Et par som gifter sig med det forsett at de ikke vil ha barn (eller, så snart det passer dem, ha ett eller to barn, bare det ikke gjør dem selv for meget bry), har dermed satt et preg på sitt «hjem» og sin sjel. Og hvis de ikke selv vet dette og tar sig i vare, så er det desto sikrere at de i nogen grad har spolert på forhånd sin egen livslykke.

Er seksualiteten preget av en løssluppen og rutinert fortid, — dette har skadet mangt et samliv fra først av og varig. Og ingen klok teknikk kan varig skjule for ektefellen at sinnet er plettet, rått og mindreverdig.

Det er ganske riktig at man, også i det åndelige, kan slå sig igjennem ved å «sette tæring efter næring», «uten illusjoner» som det heter, både i det erotiske og i det seksuelle. Men dette «illusjonsløse» liv blir så fattig. Livets dypeste, verdifulleste virkelighet ligger nemlig just i det som man i sin uvidenhet og tvilesyke kaller illusjon.

Nutidens kulturliv medfører øket fare for det erotiske og seksuelle — ikke at det blir sterkere, snarere kanskje det på en eiendommelig måte svekkes. Livet blir nemlig mere og mere lik en uendelig kinematograf med en uendelig rekke av insitamenter — stadig sterkere, mere reklamemessige, for å egge op den sløvede mottagelsesevne. Slik også på det erotiske og seksuelle område. Og man vennes til å reagere litt på det alt, og følelser og drifter klattes bort i en uendelig rekke av små sansepirringer, myntes ut i skillemynt. Evnen svekkes derved til å reagere fullt og sterkt med hele sin sjel. — De sterke følelser, hvor man rives helt med, oplever man da vesentlig i massesuggestionen, idet man for et øieblikk brøler i kor med alle de andre, av sine lungers fulle kraft. Så snart man er ute av massen, kan man være kjølig og rolig, for det hele var bare et anfall av upersonlig massesuggestion.

Til alt dette vil nutildags mange si: Ja, dette er godt og vel. Men nu for tiden er det så mange, kanskje de aller fleste, som ikke har mulighet for å gifte sig og få barn. Iallfall ikke førenn de er temmelig gamle. I den henseende er forholdene nu blitt helt anderledes enn de var under de enkle landbruks- og småbyforhold for et par generasjoner tilbake. Og hvad nytter det så å tegne et — ganske visst skjønt — ideal som folk ikke kan realisere. Det som det nu gjelder om er å gi dem

muligheten for å gjøre det best mulige ut av sitt liv når forholdene er som de nu er.

Naturligvis får vi ikke ta all slik tale like alvorlig. «Kan ikke» betyr i mangfoldige tilfeller at man ikke har lyst og mot på å påta sig offeret og risikoen ved å ha barn, en barneflokk. Og mangt et nutidens ektepar har på forhånd ikke villet ha barn, og når så allikevel, tross alt, barnet er kommet, så har barnet ved sin tilværelse og de nye oplevelser det gav, den nye livsinnstilling det skapte, helt snudd foreldrenes syn på hvorvidt de «kunde» ha både ett og flere.

Og dem som hevder at mere enn ett eller høist et par barn bør eller kan et ektepar ikke ha under nutidsforhold, dem bør man først spørre om de selv vet hvad de taler om. Har de selv oplevet hvad det vil si å vokse op i en barneflokk på 4—5—6 nogenlunde jevnaldrende barn i et hjem som var, jeg sier ikke idealt, heller ikke økonomisk bekymringsløst, men dog et *hjem* for barna? Ellers vet de ikke hvor store livsverdier de berøver barna ved å nekte dem et slikt hjem.

Klagerne over at man nutildags ikke kan gifte sig før man er kommet over tyveårene, kan også stundom friste til å minne om at det er da ikke verre enn hvad nutidsungdommens fedre og bestefedre kanskje også har måttet finne sig i, bare at de ikke klaget så, fordi de tok det som uavvendelig og derfor tok det med bedre humør. For femti år siden lød akkurat samme krav om at ungdommen måtte få gifte sig mens den var ung. Og jeg mener fremdeles, som jeg mente den gang, at det krav er berettiget, og at det er i samfundets egen interesse å hjelpe til å imøtekomme det. Og et arbeide i den retning vil jeg gjerne være med i. Det er bare den dådløse lamentering med krav på smertestillende midler, som synes mig for vek.

Men med alt dette er det sikkert nok altfor megen sannhet i at kulturlivet så å si tvinger og binder altfor mange så de — villig eller motvillig — forsaker hjem og barn.

Er da mennesket trellbundet under kulturen? Kun tilsynelatende kulturens herre, men i virkeligheten dens trell?

Hvad kan og bør gjøres for å gi oss selv, våre medmennesker menneskeverdige livskår m. h. t. ekteskapets kompleks?

Om disse vanskelige spørsmål i en senere artikkel.

Kun til slutt en kort rettledning angående den kristelige seksualmoral og spesielt angående det nye testaments uttalelser

om ekteskapet. Om de ting er der nemlig opstått mistydninger som spiller en viss rolle i agitasjonen for og imot «den nye moral». Følgen blir nødvendigvis feilsyn i begge parters opfatning av hvad kampen egentlig gjelder. — —

I min ungdom blev her i Norge det nye testaments ord om å ære og lyde kongen (keiseren) anvendt i den politiske partikamp som bevis for at enhver kristen måtte stå på kongens side i kampen mellem statsmaktene: kongen og stortinget. Ti de nytestamentlige ord er klare nok. Bl. a. av den simple grunn at den gang fantes der bare én statsmakt. — Men norske kristne skjønte snart at dette var misbruk av de bibelske ord. Og nu forstår vi enda klarere hvorledes forholdet er. Det nye testament er overhodet ikke en samling av lovparagrafer, men det gir et sinnelag som må utfolde sig i livet, i gjerninger. Og disse gjerninger blir forskjellige alt eftersom forholdene og innsiktene blir forskjellige. De er i utvikling og må så være, just fordi sinnelaget er det samme mens livskårene utvikler og forandrer sig.

Derfor er det tåpelig når man kaller f. eks. våre nedarvede moralparagrafer for «d e n kristelige moral» istedetfor: en kristelig moral. Det er også tåpelig når sociale agitasjonstalere gir «kirken» skylden for samfundets sociale synder i fortid og nutid. Kirken er jo intet annet enn samfundet selv «formert til bønn», som det heter i soldatersproget. Og kirkens sociale innsikt er samtidens innsikt. Religionen er i social henseende et hjertelag, en sterk og god drivkraft, men den er ikke nogen åpenbaret socialvidenskap.

Altså, når det nu blir påstått at ekteskapet er under omdannelse, og at det bare gjelder om at lovgivningen og samfundets moralske dommer følger med utviklingen, så er det ikke god kristendom å anføre derimot «bibelens lære om ekteskapet». Dette vilde bare være å gjøre feilen fra riksrettstiden om igjen på det seksuelle område. Nei, fra bibelens gudsåpenbaring øser vi hjertelaget. Men hvorvidt ekteskapet nu er og skal være under omdannelse, eller om kanskje den vesentligste del av «omdannelsen» er en sykdomsprosess som må bekjempes og helbredes, det må vi lese ut av en annen gudsåpenbaring, av naturordningens bok, ut av et samvittighetsfullt studium av menneskelivet, av livslovene. Det er dette som er gjort i det foregående. Jeg har forsøkt der å gi just den del av min kristelige

moral som først trenges til kristelig orientering i den aktuelle situasjon.

Ennu et ord trenges for at man ikke skal misforstå det nye testaments ord, ja dets hjertelag overfor ekteskapet.

Det nytestamentlige syn på ekteskap og kjønnsliv var påvirket av ekstraordinære forhold. Først og fremst derav at de kristne den gang ventet at de snart, ennu før sin død, skulde opleve hele det nærværende jordelivs undergang og den nye, himmelsk salige evighets komme. Det gjaldt for dem bare å være rede til den store katastrofe og Kristi gjenkomst. Under så kortsiktige forhold blir ekteskap og stiftelse av familie lite vesentlig, ja hele kjønnsforholdet får et midlertidig preg. Det som det da gjelder om er jo først og fremst å stelle sig slik at man i de få år som er igjen, ikke gjør noget som stiller en utenfor når himmelriket kommer. — Allikevel var det religiøse liv og den guddommelige kjærlighet så sterk i dem at deres moralske idealer ikke blev negative, men merkverdig positive — åpne overfor «alt som er sant, alt som er ære verd», rettferdig, rent, elskelig, alt som tales vel om (se Fil. 4, 4—8). Men naturligvis levde de ikke på langt sikt m. h. t. jordelivet.

Dernæst levde Paulus i den hellenistiske verden i en dekadensens tid, hvor seksuel unatur hadde som sin reaksjon asketisk fordømmelse av alt det seksuelle. Disse to motsatte standpunkter hører jo uadskillelig sammen. Og jeg synes at Paulus er utrolig overlegen, når han ikke er sterkere påvirket av det asketiske syn. Så meget mere som himmelrikets nærhet gjorde det å ta til ekte og gi til ekte til noget meget midlertidig. Hans formaninger gir faktisk et så høit og fint ekteskapsideal, at også vår tid kan lære av det (se f. eks. Kol. 3, 18 ff. smlgn. Efes. 5, 22—6,4).

S. Michelet.

KÄRLEKSLIVET OCH PERSONLIGHETEN

Av rektor Manfred Björkquist, Sigtuna, Sverige.

Kampen för ett sunt kärleksliv är en del av den allmänna livskampen. Den kan ej föras isolerad. Den sexuella nöden bottnar i den allmänna livsnöden. En frisk allmän livsföring innesluter även en lycklig lösning av kärlekens stora problem. Är tiden sjuk skall det snarligt märkas just på detta ömtåliga område, som är en känslig barometer ifråga om det andliga klimatet.

Den uppfostrande generationen erbjuder ingen säker ledning. Relativismen har satt in på varje punkt och kärlekslivets problem diskuteras livligare än någonsin. Ja själva personligheten — det föregående skedets fasta stora ord jämte kulturen — är ett problem, och kulturen själv begynner tvivla på sin egen mening.

*

Den unga generationens ord är icke personlighet utan liv. Livstron är den typiskt modärna religionen. Den kan ha olika typer, olika höjdlägen, men det går genom den modärna livstron gärna en dragning till primitivism. Den nyare psykologien har på sitt sätt medverkat till den övervärdering av driftslivet, som ofta utmärker den modärna ungdomen. Man tror på «livets djup i det röda blodet», för att citera en svensk diktare. Idrotten med dess glada, friska kroppsupplevelse, med dess erfarenheter av vital högspänning, av tävlingens lust, präglar jämte den driftbestämda erotiken starkast den modärna ungdomsupplevelsen.

Det betyder, att livet leves ur det isolerade nuet. Livet flyter fram i en serie av ögonblick — med en tröttande enformighet. Ur denna enformighet räddar sig människan genom att framskapa en starkare spänning i vissa serier av ögonblick. Sålunda bereder hon sig s.k. upplevelser. Hon söker sensation. Det finns i dessa upplevelser ingen djupets eller innerlighe-

tens dimension, ty de stå icke med i något väsentligt sammanhang. Det finns ingenting att dröja vid, att vänta, att minnas. Därför gäller det att skynda vidare. Livet har icke innebörd, men det bör ha fart. — Upplevelsen, som har sitt fäste allenast i ögonblicket, flyter med ögonblicket undan som en bubbla på tidens ström och försvinner alltmer ur syn, sinne och minne. Det skapas här intet levande förflutet, som ingår i nuet och med det av innebörd mättade ögonblicket flyter vidare med oss i livsströmmens egen riktning. Allt flyter ifrån oss. «Livet flyter alltid undan», såsom hjälten i en modärn roman öppet bekänner. Vad har man då att hoppas? — Man hoppas på det nya eller snarare det överraskande och man är djärv nog att tro, att det animala livet utan sammanhang skall bjuda på några överraskningar. Men det är uppenbarligen en illusion. Den rent fysiologiska kärleksakten kan väl ha sina nyanser i själva vitalupplevelsen — men den är ju eljest i sig själv en enformig upprepning av millioner andra likartade fall. Naturen erbjuder inga överraskningar i sin fasta rytm. På naturens plan står livet under den eviga upprepningens lag.

Den primitiva kollektivismen står under samma förbannelse. Den är livstrons sociala form. Ju mer gruppen uttömmes på personligt liv, desto mer driver den hän mot hjordens planlösa irrande liv. Med omformning av en berömd sats hos Immanuel Kant kunde man söga: «Personlighet utan gemenskap är tom, gemenskap utan personlighet är blind.»

Livet i dess allmänna strömmande lopp skapar inga sammanhang. Livet skapar ingen historia. Driften i oss skapar ingen historia. Den förser oss med energi och piskar oss envist att löpa på den opersonliga självhävdelsens meningslösa och ändlösa banor. Den upplöser personligheten i tillstånd, i driftsmättade tendenser. Den upplöser det subjekt, som skall uppleva och upplöser sålunda även själva upplevelsen. I primitivismen kommer livet i en tragisk konflikt med sig själv. Det blir sin egen fiende. Livstron blir livsfientlig.

*

Vad ligger bakom livshungern? — En längtan efter livsnärhet. Man förstår denna brinnande åtrå efter det omedelbara i en värld, där allt hotar att bli andrahandsupplevelser, där

människan upplever allt förmedlat. Vi vilja in i själva levandet, känna livet själv ej blott dess objektivationer. Men den primitiva livstron ger oss allenast en illusion av livsnärhet. I själva verket berövar den oss upplevelsens innerlighetshalt genom att upplösa både upplevelsens subjekt och dess objekt. Det ena betingar det andra.

Livsnärhet vinnes endast i gemenskap. Inlängtan är en ofta oförstådd längtan efter gemenskap, ty endast gemenskapen öppnar porten till ett verkligt innanför — en innervärld.

Livstron skyggar för valet. Men först genom valet stiger människan från naturens plan till historiens. Gräns kan vara en boja, en hämning — men ingen ofrihet är större än den rena gränslöshetens. Utan periferi intet centrum. Genom en begränsning i väsendets egen linje får personligheten först sin karaktär, livet sin inriktning, livsödet sin innebörd och människan sin historia. Människans historia går fram genom beslut, och varje beslut betyder val.

Även gemenskapen kräver sin begränsning. Ja, gemenskap innesluter begränsning. *Intet jag utan du.* Genom sin förbindelse med ett du, blir jaget till. Innerst födes och fullkomnas människan i gemenskapen med det gudomliga Du, som inom kristendomens sfär möter människan i Kristi levande ande — i gudamänniskan.

Men i denna personlighetsutveckling spelar även den erotiska kärleken den största tänkbara roll.

*

Då problemet «personlighet och kärleksliv» för 50 år sedan ivrigt diskuterades här i Norden. var den andliga situationen en helt annan än nu. Problemet ingick i individualismens stora problemkomplex och hörde närmast in under frihetsproblemet. Personligheten kämpade för sin egen och för kärlekens frihet gentemot traditionens och samhällets krav, som lätt drev fram en sårande förljugenhet på släktlivets område. Men liberalismen ledde gärna ut i libertinism — en vanlig utvecklingskurva, där personligheten alltför mycket ömmar för sin rätt till lycka.

Det sociala kollektiva draget i denna tid borde förbjuda en sådan urspårning i närvarande situation. Men det är förun-

derligt, huru eljest socialt tänkande människor ha svårt att frigöra sig från en ytlig individualism, så snart det gäller det erotiska området. Erotiken betraktas gärna som en privatsak, och dock berör den gemenskapslivets innersta och ömtåligaste område. Människans erotiska kännande och handlanda påverkar utan tvivel väsentligt hennes inställning till den allmänna sammanlevnadens, ja samhällets krav. Det sociala sinnelaget får här sin intimaste fostran. Det är besynnerligt, att man icke vill se detta.

Då vi nu i denna tid åter upptaga kärleken såsom personlighetslivets problem, måste det bli med en helt annan syftning och utifrån en annan fattning av personligheten.

Den modärna människan behöver visserligen kämpa även för sin frihet eller kanske snarare sin självständighet, nämligen främst i förhållande till gruppens och massrörelsens suggestion. Men personligheten behöver nu framförallt stadga och karaktär. Utan en fastare kärnbildning skall personligheten i denna tid aldrig kunna lösa sitt inre försvarsproblem. Där personligheten allenast blir ett knippe drifter, belyst av en kall intelligens, där är nederlaget redan beseglat. Men är alltså personlighetsproblemet nu främst ett kärnbildningens problem, så komma ock kärlekslivets frågor i en annan belysning. Det gäller då främst att kärleken får positivt medverka till personlighetens fördjupning, sammanhållning och kärnfasthet. Det gäller en kamp för den personliga kärleken i trohetsperspektivets linje.

Den sexuella driften är i sig själv helt opersonlig och rent egoistisk. Den söker endast sin egen tillfredsställelse på så angenäma villkor som möjligt och har f.ö. intet intresse för den andra parten. Ju mer driftsbestämd alltså kärleken är, desto mindre personlig och desto mera självisk. Den söker icke trohet utan omväxling. Den söker icke innerlighet utan lustens högspänning. Den finner icke en vän utan en främling — sedan kärleksrusets illusioner slocknat. En sådan erotik verkar splittrande på personligheten och löser bandet mellan natur och ande.

Den personliga kärleken är präglad av vänskapens goda och hjärtliga genius. Men den går utöver vänskapen. En av människans allra starkaste drifter ingår här i vänskapen och

fyller den med sin mättade energi. Driften inneslutes i den personliga hängivelsen och tjänar den. Så skapas en gemenskap med en omslutning och en innerlighet som icke annorstädes i vår erfarenhet. Men denna väsendets samling, i vilken både kropp och själ medverka, betyder också en uteslutning av andra förhållanden. Detta förhållande är till sin natur i hög grad exclusivt. Det är bl. a. det karaktäriska för denna gemenskap, som gör, att man väl kan hava flera vänner men endast en hustru i anda och sanning. Att österlänningen här skiljer sig från oss är blott ett uttryck till andra för att österns personlighetsmedvetande är långt mindre utpräglat än Västerlandets.

Monogamien är nödvändig bl. a. därför att människans gemenskapsbehov, hennes förtroendehunger, driver henne hän mot den punkt, där förtroendet samlar sig om en enda. I den jordiska kärleken liksom i den himmelska har människan en personhunger till ett enda Du, ett enda hjärta, som förlöser det egna hjärtat ur dess ensamhet i ett osvikligt och helt förtroende. «All äkta kärlek vill evighet» och i detta sammanhang förstår man ock bäst det underbara ordet: «Två kvinnor äro mindre än en.» — Människor kunna mötas på så olika plan — tänk på mötet i en spårvagn och å andra sidan det vidöppna, skälvande mötet med en älskad människa, som väntar döden. Äktenskapet ökar definitivt själva gemenskapsdjupet på en väsentlig punkt. Därför är ock äktenskapet till sin idé oupplösligt, till sin bestämmelse evig trofasthet. Såsom Gertrud Bäumer med all rätt skriver: «Vilken älskad kvinna skulle fördraga, att hon blott betraktades som ett stadium på vägen till ett senare kvalitetsäkenskap med utvalda kontrahenter?» Man kan icke vara trogen på försök. En sådan inställning äventyrar förtroendeförhållandet. Intet vinnes i livet utan en helhjärtad och vågsam insats. Den föregående prövningen måste vara allvarlig och klarsynt. — Där syndas ofta och lättsinnigt. Misstag kunna göras — men sedan valet slutgiltigt är gjort, begynner den osvikliga trohetens väg, som väl kan medföra lidanden, besvikelser, risker, kamp, hårda ökentider, men som dock är den enda vägen till innerlig gemenskap och till personlighetens fullkomning genom kärleken. Med tacksamhet skall man här anamma även den yttre hjälp, som en lagstadgad ord-

ning förlänar. Denna i frihetstider så ofta nedhånade yttre besegling — vigseln — är en hjälp, just då livsödet prässar som hårdast. Den är en hjälp att vara det innersta jaget trogen. Tanken på en upplösning får aldrig medtagas i uppläggningen av detta förhållande. Att omständigheter kunna inträffa, som göra en brytning från inre och yttre synpunkter nödvändig, rubbar icke detta krav.

För den unga människan är själva inställningen till dessa erfarenheter av avgörande betydelse. Man undgår ej det intrycket, att den erotiska hetsen i det modärna livet starkt stimulerar driften och hämmar den vackra skapande kärleksdrömmen, som betytt så mycket ej blott för ungdomssinnets förädling utan ock för den personliga idealiteten överhuvud. Den rovlystna flirten är den driftbestämda kärlekens preludier, svärmeriet åter kan bli en själarnas luftiga bro till kärlekens land. Erotiken är nutilldags alltför sinligt påträngande. Den är fostrad i jazzens oblyga anda. Vi behövde mer av den sunda romantiken med dess rymd, avståndskänslor och vackra längtan. I sådant klimat mognar själen för den personliga kärleken. Romantik är ju något helt annat än den modärna vämjeliga sentimentalitet, som mycket väl trivs samman med sinnets brutalitet. Här har filmen ett dystert skuldkonto. Det är ynkligt, att vår ungdom skall mättas med sådant dravel, som där ofta bjuds.

För den som ser till själva vitaliteten, blir gärna ungdomskärleken livets höjdpunkt — sedan bär det nedåt. Man avundas ungdomen och söker gärna göra sig ung på nytt istället för att åldras med värdighet. Den ej ovanliga gubberotiken är ett ynkligt kapitel.

Den personliga kärleken har i själva verket sin höjdpunkt i sena år. Vägen har gått fram genom gemensamma öden, gemensamt ansvar och lidande, gemensamma offer, prövningar, nederlag, segrar. Livets hemlighet har blivit alltmer gemensam och orden bli allt umbärligare. Denna tysta, trygga lycka blir den personliga kärlekens lön. Det är för den vi skola kämpa. Det är den kärlekssynen vi skola förkunna. Framkomna teorier, förslag och situationer skola ställas in i dess belysning.

Vi må därför ej blunda för lägets svårigheter. De äro till

dels övermäktiga. Svårast är måhända den sena hembildningen. Den sunda drömmen om det egna hemmet — en av ungdomslivets stora hjälpande krafter — har svårt att få fäste i verkligheten i denna arbetslöshetens tid. Tanken på barnet har än svårare att ta gestalt. Mången gör en dygd av nödvändigheten. Det är ingen glädje att tänka på det resoluta avvisandet av tanken på barnet i mången modärn kärleksdröm. Å andra sidan vilken tragik, där yttre förhållanden tvinga denna längtan till tystnad. Vem kan döma de unga människor, som ej kunna vänta på trygga ekonomiska villkor, tillräckliga för en växande familj, och som därför grunda sitt hem med nödtvunget framskjutande av tanken på barnet? Det är en nödfallsåtgärd, som dock i många fall torde vara bättre än en oviss väntan med dess risker. Men lyckligt är det icke. Här är en punkt, där samhället borde känna en plikt att gripa in. Åtminstone den förstfödde i ett ungt hem med knappa villkor borde få komma till världen utan att bekymren genast skola lägra sig kring vaggan. Det kan icke vara någon mening i att en ung hustrus längtan efter barnet skall få hungra år efter år, därför att hemmet icke kan föda åtminstone ännu en medlem. Enklare levnadsvanor och samhällets omsorg måste tillsammans lösa detta problem så övermåttan viktigt för den modärna ungdomen liksom för samhället självt.

*

I allt personligt liv är själens egen hållning det viktigaste. Det är icke sagt, att den lycka jag drömde om, blir min lott. Men det är bättre att vara beredd för den stora lyckan än att äga den lilla lyckan på bekostnad av inre sanning och värdighet. Att äga en klar och modig själ är ett värde, som duger, och den kraft, som skulle ha blommat i sinnets ömhet, kan blomma på andra marker — i skapande verk och i välsignad umgängelse.

Manfred Björkquist.

DEN KRISTNE MISJONS STILLING OG OPGAVER IDAG — I ØSTEN

Av misjonsprest J. A. O. Gotteberg.

I.

I de par siste menneskealdrer er der foregått store forandringer i Østen.

I 1853 åpnet Japan sitt land for vesterlandsk innflydelse, og siden har de andre land i Østen fulgt efter.

For oss som på nært hold har fulgt med utviklingen i Østen i de siste 30—40 år, er forholdene idag slik, at de tåler på mange områder ikke sammenligning med forholdene slik som de var for en menneskealder siden.

Utviklingen er gått med rivende fart, især under og efter den store verdenskrig.

Under verdenskrigen gjorde Østens folk to store opdagelser: Den hvite rase stod ikke så høit som de hadde trodd, og ved å tilegne sig den moderne civilisasjon vilde de kunne stå på høide med den.

Da soldater, kulier og officerer kom tilbake til Østen fra Europa, kunde vi merke et veldig omslag:

Utlendinger hadde ikke lengere den prestige som de hadde før. Man kunde tillate sig hvadsomhelst overfor utlendinger, og utlendinger som levet i det indre av Kina, var ikke lengere sikker hverken for liv eller eiendom.

Der blev en voksende trang efter å bli kvitt de såkalte «ulike traktater», som stormaktene hadde påtvunget Østen, især Kina. Østens folk mente, at de hadde rett il å bli behandlet som likemenn, og de reagerte sterkt overfor de ydmygende traktater, som stormaktene hadde påtvunget Østens folk.

En ny nasjonalistisk bølge skyllet over Østen. Unge og eldre holdt glødende taler om fedrelandskjærlighet. Utlendingene var skyld i de vanskeligheter, som de stod midt oppe i.

Utlendingenes innflydelse måtte knekkes, og Østens folk måtte bli herre i sitt eget hus. Da vilde den nye gullalder komme.

Endelig trengte Europas og Amerikas materialistiske livssyn sig inn over alt. Bevegelsen grep om sig som ild i tørt gress, og da den russiske innflydelse for alvor gjorde sig gjeldende, blev store deler av befolkningen simpelt hen ville.

II.

Hvordan alt dette virket på befolkningen kan lettere tenkes enn beskrives.

Japan var allerede før verdenskrigen blitt en av stormaktene. Under verdenskrigen benyttet det anledningen til å befeste sin stilling og øke sin innflydelse. De nye strømninger hadde ikke den betydning for Japan som for de øvrige land i Østen. Dessuten var forholdene slik i Japan, at foreløbig kunde Russland ikke gjøre sin innflydelse gjeldende der.

Anderledes i Kina. Der lå alt til rette for Russland, og da Kinas store nasjonalhelt Sun Yat Sen henvendte sig til Russland og bad om hjelp, fikk han denne med største beredvillighet, men hjelpen blev av en annen art enn han hadde tenkt.

Det første Russland tok fatt på var de «ulike traktater». Disse vilde Russland avskaffe. De russiske konsesjoner blev gitt tilbake til Kina, eksterritorialretten avskaffet og nye traktater oprettet mellem de to land. Russland blev betraktet som Kinas største venn.

Men det gikk ikke lang tid før kineserne fant ut, at de russiske rådgivere benyttet sin stilling til bolsjevikpropaganda. I 1926 var de kommet så langt, at hele Syd-Kina og Central-Kina praktisk talt var blitt bolsjevikisert. Det var den beryktede Borodin, som stod i spissen for dette arbeide.

I slutningen av 1926 begynte stillingen å bli meget kritisk for alle utlendinger, undtagen russerne. Der blev drevet et intenst og målbevisst arbeide mot alle kristne skoler og alt kristelig arbeide. Ut på våren 1927 måtte misjonærer og andre utlendinger, som bodde i det indre av landet, for det meste evakuere og reise ned til kysten. Den anti-utenlandske og anti-religiøse bølge gikk så høit, at stormaktene måtte sende tropper og krigsskib til Kina for å beskytte sine interesser.

III.

For misjonsarbeidet var dette en svær tid.

Misjonærene var beskyldt for å være politiske agenter, og de kinesiske arbeidere blev utskjelt for «løpende hunder for Vestens imperialisme». Misjonsskolene måtte for det meste lukke. Skoler og kirker blev konfiskert av fagorganisasjonen, og der utbrøt en systematisk forfølgelse mot de kristne.

Disse svære tider gjorde det nødvendig både for de kristne kinesere og misjonærene å ta under alvorlig overveielse, hvordan arbeidet skulde legges an under de nye forhold.

Man innså nokså snart at den kinesiske kirke så fort som mulig måtte få selvstyre, og at skolevirksomheten måtte gå over til den kinesiske kirke.

Misjonærene måtte herefter for en stor del innta en ny stilling. Hvordan den skulde bli måtte man da nærmere overveie.

Da beretningene om alt dette kom hjem til misjonsvennene i Europa og Amerika, vakte de næsten panikk. Det store og lovende arbeide i Østen, især i Kina, var ikke bare truet, men det så ut som om det skulde delvis ophøre. Og selv om arbeidet kunde fortsette, så vilde det bli under former, som misjonsbestyrelsene i hjemlandene vanskelig kunde gå med på. I vide kretser stod man med mismot og tvil overfor den nye situasjon i Østen, spesielt i Kina.

Den kinesiske delegasjon til det utvidede møte av Det internasjonale misjonsråd på Oljeberget i 1928 fikk en levende forståelse av dette. Ledende menn innen misjonsbevegelsen både i Europa og Amerika anmodet om å få en konferanse med delegasjonen. Vi fikk et sterkt inntrykk av det mismot og de tvil som hadde trengt sig inn i store kretser i Europa og Amerika, og det var ingen lett sak å forsøke å klarlegge situasjonen i Østen slik som den virkelig var.

IV.

Møtet på Oljeberget i 1928 bragte klarhet i mange spørsmål. Det er ikke tvil om, at dette møte har vært av overordentlig stor betydning. Omkring 50 % av møtets deltagere var fra de ikke kristne land. At ledere innen den protestan-

tiske misjonsbevegelse i Europa og Amerika hadde anledning til å høre de forskjellige spørsmål utredet av representantene fra de ikke kristne land, bragte klarhet og forståelse. Det enestående gilde samvær gjorde, at vi stort sett kom til å få det samme syn på de forskjellige spørsmål, og da vi reiste tilbake til de forskjellige strøk av kloden, var det med nytt mot og med et sterkt ønske om å føre Kristi rikssak frem til seier.

Der ute i Østen var det innen store deler av befolkningen blitt en voldsom reaksjon overfor den russiske propaganda. Russland blev ikke lenger betraktet som en venn, men som en fiende. Kina brøt sin diplomatiske forbindelse med Russland, den russiske ambassadør og de russiske konsuler måtte forlate landet, likeså russiske borgere i det indre av landet.

Det blev nu Kinas mål å utrydde kommunismen av Kina. Men det var lettere sagt enn gjort. Under de lovløse og urolige forhold i landet lykkedes det kommunistene å organisere røde arméer, og disse har da siden maktet å holde sin stilling, vesentlig på grunn av indre splittelse og strid.

Ifjor forsøkte Nanking-regjeringen for alvor å vinne bukt med disse røde arméer, men atter var det indre splid som hindret Chiang Kai-Shih i å nå sitt mål. Om Chiang Kai-Shihs forsøk på å slå kommunistene og om kommunistenes fremferd skrives der ifjor i en beretning fra vel underrettet hold følgende:

«Mot de mange og store kommunisthorder i Kiangsi og andre steder blev kampen tatt op for alvor ivår. Chiang Kai-Shih ledet selv kampen. Det het at de røde blev slått. Men det var ikke tilfelle. De blev bare fordrevet en del, men vant selv mange seire over regjeringstroppene og øket sitt forråd og krigsmateriell betraktelig. I Hupeh provins er de røde arméer meget aktive. Kommunister og røvere har i denne ene provins i de to siste år drept omtrent 164 500 mennesker. 946 000 savnes og 78 000 holdes i fangenskap for løsepenger. Mere enn 300 000 hus er blitt brent i løpet av disse to år. Arme mennesker. Der ligger megen lidelse og nød bak disse tall. En hel rekke utlendinger er tatt til fange. Nogen av dem er blitt drept.»

«Uten tvil er kommunismen og den kommunistiske ånd den

største fare for misjonsarbeidet i Kina. Får den makten, er det uhyre vanskelig, ja umulig å drive organisert misjonsarbeide. — Kommunismen er fremdeles Kinas største indre fare. De røde arméer arbeider sammen og venter bare på anledning til å slå et slag for sin sak.»

V.

Den nye innstilling som her er nevnt — forståelse av forholdene og Kinas reaksjon mot bolsjevismen — gjorde det mulig for de kristne i Kina og for misjonsselskapene i Europa og Amerika å ta fatt på den store og viktige nyorientering. Før bolsjevikvanskelighetene i 1926 og 1927 hadde utviklingen gått mere rolig og jevnt fremover. Man var allerede kommet langt i selvstyre eller forberedelse til selvstyre. I enkelte misjoner var det bare det finansielle spørsmål som stod igjen. Spørsmålet om institusjonenes stilling og misjonærenes stilling trengte også sin løsning.

Efter bolsjevikurolighetene i 1926—27 følte man, at nu måtte det bli større fart i de her nevnte spørsmål. Under bolsjevikurolighetene hadde de kinesiske kristne og deres ledere greiet stillingen stort sett godt. Enkelte hadde lagt for dagen stort mot og megen dyktighet. Dette var i høi grad tilfelle på Det norske Misjonsselskaps arbeidsmark i Hunan. Med de innvunne erfaringer var det således ingen grunn til å vente med å innføre de forandringer som nu viste sig å være nødvendige.

I et stort land som Kina med mange misjoner og mange kirkeavdelinger er det ikke ordnet likedan innen de forskjellige organisasjoner. Det var jo noget som man måtte vente. Den bærende tanke er selvstyre, men dette selvstyre er ikke gjennemført på samme måte. I Det norske Misjonsselskap er det ordnet slik, at fra 1931 har synoden eller kirken selvstyre, mens det offisielle evangeliserende arbeide og institusjonene vedblir å være under misjonens ledelse. Selv om der nu holdes klare linjer mellem misjon og synode, er der dog et intimt samarbeide. Misjonæren er fremdeles medarbeider og rådgiver i kirkens styrelse og arbeide.

Før bolsjevikenes stormløp på de kristne skoler i 1926—27

hadde de protestantiske misjoner et stort og lovende skolearbeide. Under stormløpet så det ut som om dette helt skulde ødelegges, især da der blev lagt hindringer i veien for religionsundervisningen i skolene. Imidlertid har der i de siste år vært drevet et betydelig skolearbeide, og selv der hvor misjonene ikke har ydet noget bidrag har de kinesiske kristne tatt fatt på egen hånd. På Det Norske Misjonsselskaps arbeidsmark er vår middelskole drevet av våre kristne, og siste år hadde den 129 elever. I de øvrige skoler var der 564 elever. De siste meddelelser fra Kina går ut på, at det begynner å bli noget lysere for det kristne skolearbeide.

1931 har vært et vanskelig år for Kina. Foruten den kommunistiske fare har landet hatt den veldige flom i Central-Kina og krigen med Japan. Flommen forårsaket stor skade, og man regner med at omkring 50 millioner mennesker blev direkte berørt av den. Japans overfall på Kina har bragt det voldsomme tap og store lidelser. Kina er i sannhet et land i nød.

Men tiltross for alt dette er der mange ting som vekker glede i kristne menneskers hjerter.

Først har vi den gledelige ting, at mange fremstående menn er kristne. Blandt disse er Chiang Kai-Shih en av de ledende. Han har ved flere anledninger slått til lyd for kristendommens store betydning for land og folk.

På mange steder har man merket stor mottagelighet for kristendommen. Dr. Sherwood Eddy har hatt store møter for studenter rundt omkring i flere av Kinas store byer. Helt siden 1922 har man ikke merket så stor mottagelighet for evangeliet som nu. I Foochow var der 310 studenter som ønsket å bli kristne og ved dåpen innlemmet i den kristne kirke. 287 bad om å få sine navn innført i en Bibel-studieklasse. På et av dr. Eddys møter var der en sakfører Giang. Han er en varm kristen og han bragte med sig til møtet 50 av byens sakførere. Kunde Kina ha mange sådanne, da vilde nok Kina snart vinnes for Kristus.

Så har vi 5 års bevegelsen. 5 års bevegelsen tar sikte på å nå om mulig hele Kina med evangeliet og øke antallet av menighetslemmer. Denne bevegelse har forandret de kristnes innstilling. Før var det om å gjøre for de kristne å forsvare sig — «a defensive attitude» —. Nu er det om å gjøre for dem å kunne gå fremover — «move forward». Kirken inntar ikke

lengere en negativ stilling, men en positiv. Fra stilleståen er den nu gått over til aktivitet. Der er blitt en ny evangeliserende varme. En masse møter er blitt holdt, og disse har vært besøkt av skarer av mennesker. De kristne har også hatt møter for at utdype det åndelige liv.

Den kjente kinesiske prest dr. C. Y. Cheng skriver i forbindelse med 5 års bevegelsen:

«Vi har grunn til å takke Gud for hans velsignelse i vanskelige tider. Vi må dog ikke glemme, at der ennu er meget ugjort. Den åndelige kamp mellem de kristne og de anti-kristelige krefter vil antagelig bli en lang kamp. Men vi behøver ikke å frykte for, at kristendommens kraft er i avtagende. På den annen side må vi ikke bedra os selv ved å tro, at vi allerede kan begynne å feire kristendommens seier.» Men så slutter han med disse ord: «Vi er sikker på, at de kinesiske kristnes store arbeide ikke ligger bak dem, men foran dem.»

Det er de åpne døre og de store anledninger, som de kristne i Kina er optatt av idag. Tiltross for mørke skyer ser misjonsselskaper også lyst på situasjonen. Således har Kina Indland Mission i det siste sendt ut 200 nye misjonærer, og disse skal opta nytt arbeide på flere kanter i det store kinesiske rike.

VI.

I det foregående er det nærmest Kina som er omtalt. Vi må også stikke inn om Japan. I The International Review of Missions for januar dette år står der en interessant 10 års oversikt. Der er ikke tid til å stanse ved de forskjellige ting som nevnes der. Vi får derfor nøie oss med et litet gløtt inn i forholdene i dette merkelige Solopgangens land.

Befolkningen i Japan var for ikke langt tilbake for det meste jordbrukere. I det siste er jordbruket trengt i bakgrunnen og industrien er kommet sterkt i forgrunnen. Dette har bragt landet så store problemer, at det for tiden står midt oppe i store vanskeligheter.

Den industrielle ekspansjon har øket befolkningen. Man regner nu med en økning av ca. en million hvert år. Landet er for litet og kan ikke brøføde den årlige tilvekst.

Hvad skal man så gjøre? Man har tenkt sig tre muligheter for å skaffe plass for den overflødige befolkning: Emigrasjon,

intens utvikling av industrien, utvikling av jordbruk utenfor landets grenser.

Når vi husker på dette, så forstår vi japanernes krig i Mansjuriet.

Den økonomiske situasjon er fortvilet, og under disse forhold er det ikke å undres på, at kommunismen også trenger inn i Japan. Sålangt er det mere i det skjulte, men kommunismen er en faktor som også Japan må regne med.

Den religiøse situasjon er uklar. Nogen ønsker å puste liv i de gamle religioner, andre arbeider for å få et slags synkretisme, og så er der andre som føler at kristendommen er den eneste religion der kan hjelpe nasjonen under de nuværende forhold.

Numerisk er antallet av kristne i Japan ikke stort. De utgjør bare 5 pct. av befolkningen. De utøver dog en overordentlig stor innflytelse.

Japans nasjonale råd har gjort et utmerket arbeide. Guds rikes bevegelsen — The Kingdom of God Movement — har allerede nådd langt. Den tar sikte på å nå alle samfundslag med evangeliet.

Det egentlige Japan har omkring 67 millioner innbyggere. Blandt disse skarer av mennesker er der uten tvil en sterk åndelig lengsel. Dette kommer tydelig frem i en mengde artikler i bladene. Det som er av den allerstørste betydning for de kristne i Japan er, hvorledes det kristne budskap skal forkynnes. At der må bli større klarhet her viser den relativt langsomme vekst av den organiserte kirke. Man mangler ikke kristne ledere, men menighetslemmer.

Ennskjønt stillingen overfor kristendommen har forandret sig til det bedre er antallet av dem som er villig til å bekjenne sin tro på Kristus ennu skuffende liten. Det som Japan trenger er å komme bort fra det jordvente sinn og maktsyken. Når man tenker på det ringe antall kristne, så må det sies, at den kristne kirke i Japan gjør et utmerket arbeide. Men den opgave den står overfor idag er stor.

I de japanske besiddelser er der omkring en 15 millioner mennesker. I Formosa og Korea er selvstendighetsbevegelsen sterk, men den undertrykkes på alle tenkelige måter av Japan. Det er især i Korea at kristendommen har vunnet mange tilhengere. Man regner med, at ca. 25 pct. av befolkningen er kristne.

Om de øvrige land i Østen er der ikke tid til å si noget i dette

foredrag. Disse land spiller en forholdsvis liten rolle i forhold til Japan og Kina. Og hvad India angår, så har det sine spisielle vanskeligheter. Skulde disse omtales, så vilde det ta for lang tid. Vi får derfor bare nøie oss med å si, at tiltross for de mange og store vanskeligheter, så er anledningene til å forkynne evangeliet i India større enn nogensinne før. Antallet av kristne er omkring 6 millioner, og i de siste 10 år har tilveksten vært 32.6 pct. Betegnende for India er masseovergangen til kristendommen blandt de kasteløse. Men også blandt de andre merker man kristendommens innflytelse.

VII.

Når vi står overfor Østen idag, så kommer Jesus Kristus og sier til alle sine venner: «Se, jeg har satt foran dig en åpnet dør.» Så blir det spørsmålet, om vi vil gå inn gjennem den apne dør. —

Der er nok mange av de unge som svarer, at de er villig, men sier de: «Er der plass for mig?» —

På det kan der svares ja. Dr. C. Y. Cheng, som jeg har nevnt i det forangående sier: «The help of western Christians will continue to be needed and will be welcomed for years to come.»

Men der er flere ting som kreves av dem som skal gå ut til Østen idag. Blandt disse vil jeg nevne: En personlig oplevelse av kristendommen, en god utdannelse, god helbred, evne til å omgåes mennesker, vilje til å tjene og et fulltonende evangelium.

Hvad dette siste angår, så leste jeg i januar-heftet av The Biblical Review en leseverdig artikkel om «The Changing Background of Foreign Missions». I denne artikkel skriver dr. Harrison, misjonær i Arabia, følgende: «What is needed in a missionary is not a profound understanding and assimilation of some other religion, but a profound understanding and assimilation of his own. As thing stand now the average missionary is far better advised to put every hour which he may spend on a study of some non-Christian faith into a deeper study of his own.»

Eller på norsk: «Hvad der kreves av en misjonær er ikke at han har en dyp forståelse og assimilasjon av nogen annen religion, men at han har en dyp forståelse og assimilasjon av

sin egen.» Som forholdene er nu er det meget bedre å tilråde de almindelige misjonærer å bruke hver time som de kan avse til å studere ikke kristne religioner til et dypere studium av sin egen religion.»

Og hvorfor?

En av de delegerte fra India til Det internasjonale misjonsråds møte på Oljebjerget gav svaret: «Hvad India trenger idag er Jesus Kristus. Send oss Jesus Kristus.»

Den kristne misjons største opgave idag er å bringe Østens folk Jesus Kristus.

Måtte den makte sin store opgave!

J. A. O. Gotteberg.

EKSPERTENES TYRANNI

Av rektor STEN BUGGE.

Det har nu i flere år vært en stigende misnøie med melodiene til Landstads reviderte salmebok. Jeg tenker ikke på utsettelse eller harmonisering som jeg ingen forutsetning har for å uttale mig om, men på tonehøiden, takten og på utvalget av nye melodier og på det forhold at disse melodier er man nødt til å bruke ved gudstjenestene i kirkene. Vet egentlig rette vedkommende hvor sterkt de fleste mennesker reagerer mot de nuværende forhold? Har man for øie at ni-tiende deler av dem som går i kirken er i musikalsk henseende meget almindelige mennesker som ikke har mange andre forutsetninger for å uttale sig om musikk enn at de vet noget er pent og tiltaler dem; og at det er nogen melodier som de er blitt glad i og som de gjerne synger? Til disse hører undertegnede, og til tross for at mange bedre folk kunde si noget om dette emne, gjør jeg mig allikevel til talsmann for mengden, nettop fordi jeg er en ganske almindelig mann som er glad i vår kirke.

Da den nye salmebok blev innført, fikk som bekjent en hel del nye salmer og åndelige sanger innpass i kirken. En komité av eksperter avgjorde så på hvilke melodier disse skulde synges. Disse melodier blev ved kongelig resolusjon av 22de oktober 1926 fastslått skulde være de som den norske menighet får lov å synge når den kommer sammen for å opbygges. De gode menn i komiteen, våre beste menn, har så funnet hvad de mener er godt for oss almindelige mennesker å synge, hvad som er musikalsk sundt. Vet vi det ikke før, så er det vel tanken at vi må opdrages til vi kommer så langt at vi skjønner hvad som er godt for oss. Nu sier jeg ikke noget på at man vil prøve på å skjerpe og øke vårt folks musikalske sans. Men det er andre anledninger til det enn gudstjenestene. Vi har jo f. eks. skolen og søndagsskolen. Nu vil man kanskje si at på søndagsskolen må man ta hensyn til barna og deres standpunkt, for man kan ikke i lengden tvinge dem til å være med på noget som de ikke

liker. Og det er rimelig. Vi stikker jo alle til tider fingeren i jorden og lukter hvor vi er. Men når man kommer til den almindelige kirkesang har man vært for geskjeftig med å se op til musikkens høider til at man har fått tid til å bøie sig ned til jorden. Men nu er saken den at den store mengde av kirkegjengere ser på menighetens forsamling som et ganske annet sted enn en utdannelses-anstalt i musikk. Ja det er endog sannsynlig at nettop det faktum at de alt har luktet lunten med at de skal opdrages, har bragt nogen til å gå annensteds hen. De fleste mennesker reagerer med uvilje overfor dette at de skal påtvinges en opfatning og ennu sterkere reagerer de imot at de skal påtvinges et bestemt følelsesuttrykk. Vi vil f. eks. ikke være glade eller sørgmodige på kommando. Vi vet i grunnen best beskjed om hvordan våre følelser uttrykkes.

Er det ikke ganske merkelig at i en folkekirke hvor voksne, selvstendige mennesker kommer sammen om en sak som tross alt ikke har noget med musikk å gjøre, annet enn som et helt underordnet ledd, at der skal de måtte finne sig i å være med på ting som virker stikk imot kirkens egen hensikt? Dette kommer frem på det punkt hvor menigheten er mest aktiv, nemlig i sangen. Hvordan presten vil fremtre, om han f. eks. vil messe eller synge, det finner man sig med sinnsro i at han selv bestemmer. Det får bli hans sak. Men når det kommer til hvordan menigheten skal synge, da vil man gjerne ha et ord med i laget. Og det får folk få. Det vil da si, så lenge man ønsker at menigheten *skal* synge. Det musikalske *beste* for oss er utvilsomt at vi får kor som besørger det hele. Så kan mengden være med eller ikke. Det blir da vel mest det siste. Og man går på bedehuset eller på møter i foreninger hvor man får lov til å være litt mere aktiv og litt mere sig selv, i all skrøpelighet.

Hvordan er det ofte nu? Jo, man går i kirken, er kommet en stund før gudstjenesten begynner, og har kanskje sagt en bønn inne i sig om opbyggelse og hjelp. Så tar man op salmeboken, ser på tavlen med numrene og slår op for å se hvilke salmer som skal synges og gleder sig hvis det nu også er en kjent og kjær en. Men så hender det at når man kommer til salmen begynner organisten å preludere på en merkelig måte. Han kommer med noget ganske fremmed. Og man gripes av

en bange anelse om at her skal man igjen på skolebenken; og ganske riktig! En fullkommen ny og ukjent melodi spilles og mens salmesangen før har vært skrøpelig, dør den nu ganske hen, mens organisten pliktskyldigst spiller gjennem de fire, fem vers. *Ham* gjør det jo ikke noget. Og så har han jo den store tilfredsstillelse at det musikalsk rette er utført. Men et bånd til er løsnet av dem som binner mennesker til kirken. For det er vel ikke noget som slik forstyrrer opbyggelsen som at man ikke kan være helhjertet med. Slikt kan man riktignok være grepet at selv den forferdeligste luft eller støi eller trekk eller utseende eller disharmoni ikke virker forstyrrende, men det er ikke fordi disse ting i sig selv er gode eller undskyldelige, men bare fordi det er kommet til andre inntrykk som er så sterke at alt annet glemmes. Men i den almindelige menighetsgudstjeneste kan man ikke, og har man ikke rett til, å regne med at disse ting er likegyldige. Der må alt som er forstyrrende holdes borte og gudstjenestens enkelte deler så godt vi formår samvirke til å fremme den ene store hensikt å dra mennesker til Gud. De nye melodier på mange innsugne sanger er slike forstyrrelser for kirkens grå hær. Og denne forstyrrelse virker så meget verre som man har en følelse av at dette ikke er ting som det var vanskelig å undgå, men at det er ting som er *villet* av andre mennesker.

Jeg tror ikke rette vedkommende har vært tilstrekkelig opmerksom på at i den nye salmebok er det kommet med en hel del numre som vi i almindelighet henregner under «åndelige sanger». Det er sanger som er blitt innsunget i de kristelige hjem, foreninger og forsamlinger. Jo mere av en «åndelig sang» det er, jo større rolle spiller melodien og jo intimere er den knyttet til ordene. Dr. Ording har i sin bok om «Estetikk og kristendom» antydet at enhver salme skulde ha sin melodi, og i dette er jeg prinsipielt enig, om jeg enn ikke synes det gjør så meget eller er så nødvendig for våre gamle *salmer*, som jo virker også ved sin *lære* og har en egen tyngde som hindrer dem fra slik å miste sin plass. Men for sangene er hensynet av vital betydning. Sangene har jo alt vært sunget på bestemte melodier utallige ganger utenfor kirken og en bestemt forbindelse er etablert mellem ord og melodi, som altså

kirken mener ikke er god for en og som man værsågod får bryte om man vil være med her.

Det mest graverende eksempel er vel at man i den norske kirke ikke kan synge kristenhetens nu mest utbredte sang «Nærmere dig min Gud» på den melodi som lyder under alle himmelstrøk. Man kan kanskje si at det ikke er så farlig om denne melodi ikke står i koralboken for den finnes jo på så mange andre steder og man kan bare ta med sig en annen melodibok, men nei! — Teknisk og legalt forbryter den prest eller organist sig som bruker denne melodi. Ja, han kan vel til slutt bli dømt til embedsfortapelse hvis han fremturer i dette!

Jeg skal ta frem nogen flere eksempler. Først «Hil dig frelser og forsoner». Her kan man ikke få lov til å synge den kjente melodi som er blitt sunget overalt i Danmark og Norge. Men hvorfor er den mindre verdifull eller edel enn f. eks. den nye melodi på «Herre Gud ditt dyre navn og ære», nr. 25, og som altså er anerkjent? Melodien til 25 er forresten meget vakker, efter mitt skjønn og jeg har ikke noget å si på den, tvertimot. Men hvor ligger, for å komme tilbake til den forkastede melodi til «Hil dig frelser og forsoner», den dype forskjell mellem denne og andre «lette» melodier i salmeboken? Så har vi: «Å fikk jeg kun være den minste kvist», «Jeg er en seiler på livets hav», «Ånd fra Himlen kom med nåde», «Tenk når en gang den tåke er forsvunnet», «Klippe du som brast for mig», «Kjærlighet fra Gud», «Å salige stund uten like» o.s.v.

Jeg har her ikke nevnt en sang som «Jeg så ham som barn med det solrike øie» til tross for at denne sang nu i hele Norden, ja langt utenfor, synges på «Ifjor gjet' æ' gjeittin», for denne melodi kan muligens hos enkelte, nettop fordi den opprindelig hører til en annen sang, fremkalle uheldige assosiasjoner. Men til gjengjeld føler jeg mig temmelig sikker på at denne sang også i kirken er død. Den vil ingen skade gjøre i salmeboken, men den vil bare ikke bli sunget.

Jeg har heller ikke nevnt «Leid milde ljos» der som bekjent er Hognestads vakre oversettelse av Cardinal Newmans «Lead kindly Light» og som ute i verden har sin bestemte melodi som alle kjenner. Og jeg kan ikke forstå at den nye (eller gamle)

melodi til denne salme i koralboken skal være så meget edlere eller bedre. Man la det gå. «Leid milde Ljos» er en ny sang herhjemme og den egentlige melodi ukjent; så folk som ikke kjenner den på engelsk, ikke savner den. Men skaden er allikevel stor nok. For ved å skulle ha en egen melodi på den avskjærer man sig noget fra kristenheten i det hele. Og er det ikke litt underlig at mens vi søker å opta forbindelsen med de andre kirkesamfund i en sann følelse av at vi dog tross alt hører sammen, og tillike har fått latin med ved bispeinnvielser, vel for å kaste et blikk tilbake til den katolske kirke, så avskjærer vi oss på den annen side fra den hellige og i beste forstand *almindelige* kirke ved ikke å ville synge sammen med den.

Men verst er det at vi utelater de melodier som er kjent herhjemme; for ved ikke å ta dem, dømmer vi en hel del av våre salmer til en musikalsk død og driver folk ut. Det må derfor bli et krav om at det skal gis anledning til å benytte kjente melodier til de kjente salmer. Jeg er sikker på at man kan omgi en eventuell tillatelse med slike kauteler at man ikke behøver å være redd for dermed å slippe det banale inn i kirken. Jeg kan f. eks. tenke mig at man kunde forlange at prest og menighetsråd måtte være enige. Jeg går så gjerne med på å la de melodier som alt er kommet med i koralboken stå der. Det gjør bare utvalget rikere.

Og så er det det at melodiene ligger for høit. Jeg vet ikke hvad dette skyldes. Jeg vet bare at for almindelige mannfolk er mange salmer vanskelig å synge på grunn av høiden. Nu kan man si at her er det nettop tatt hensyn til mengden av kirkegjengere, nemlig kvinnene. Men kunde man ikke sette melodiene noget ned uten at kvinnene led nogen som helst overlast? Dette er et område hvor ekspertene får rå grunnen. Jeg synes bare det vilde være godt om vi kunde finne hverandre på et noget lavere sted. Dog kan vel de fleste melodier synges av mannfolk hvis de får riktig lyst til det. Men hvis det skal skje må vi få synge de åndelige sanger ikke bare på de melodier vi kjenner, men også raskere. Jeg vet ikke noget bedrøveligere enn å ha ungdomsgudstjeneste og så få spillet sangene som om vi gikk med fem-kilo lodd om benene. Det har tydeligvis innsneket sig den mening blandt meget bra folk at hvis en

sang skal være opbyggelig må den være treg. Jo treger des bedre. Ganske bortsett fra at dette jo gir oss en helt forkjert opfatning av hvad *evangeliet* skal virke, så gjør det jo sangene og salmene omtrent umulig å synge. Hvis bare de som sitter ved orgelet vilde huske på at de skal først og fremst tjene menigheten, ikke ved å prestere musikk, men ved å hjelpe til at menigheten kan synge ut så godt som mulig, vilde saken stå bedre. Men dette måtte kunne ordnes ved at prestene maser litt på organistene og ennu bedre ved at bispene sier fra. Eller er det kanskje også en betingelse for å få være med i kirken at vi synger til begravelse bestandig? Da er jeg redd for at det ikke bare blir den gamle Adam som blir begravet.

Sten Bugge.

LITTERATUR

Jeg vil hematt. Av *Ingeborg Refling Hagen.* H. Aschehoug & Co.

Det er en fedrelandskjærlighetens og hjemlengselens sang Ingeborg Refling Hagen har gitt i sin siste bok. Den bærer vidnesbyrd om at hennes diktnings elv delvis har skiftet leie. Den flyter i hennes vers mere stilt enn før. Den ligger ikke lenger så avgjort i skyggen av det som er kveldstungt og redsleslått. Hun har ikke helt glemt det. I bokens prosadikt møter det frem, trollstemt og spøkelsesnifst, gitt i en målføring som øker skyggen. Men hennes siste bok vidner om nye kilder for hennes sang, om rikere opkomme. Hjemlengselens såre og intime stemning har hun gitt ord for i vers som kanskje blir stående i norsk diktning. Våre landsmenn i det fjerne vil kjenne sig hjemme i hennes sang. Den er også viet dem som har slått sitt telt op i Amerika. Men vi andre går gjerne med i barneflokkens bønn:

Ja morfar! Syng om Norge,
om landet hvor slekten vår bor,
om det nattlyse jonsoklandet
om stua til oldemor,
om den ørvesle sotgrå stua
under drivende, duftende hegg,
om hengebjørka ved dammen din
med glinsende næverkvit legg.

Det er et underlig klart sett landskap Ingeborg Refling Hagen tegner. Men detaljene får sin samling og Mjøslandskapet løfter sig frem i en farverikdom som kan gjøre billeder av Nikolai Astrup levende i ens sinn. Den særnorske sprogtone som hun nytter er klangrik og levende. Man leser disse vers og kjenner hjemkjærhetens varme slå ut av dem.

Erling Tobiassen.

Blandt syke i Kina. Av *Volrath Vogt.* Skildringer fra Det norske misjonsselskaps lægearbeide i Kina i 25 år. Selskapets forlag, Stavanger 1935. 135 sider.

Man skal alltid merke sig bøker med fordringsløse titler. «Blandt syke i Kina» er ikke nogen tittel som roper op for sig. Men så er boken desto solidere. Dr. Vogt har alltid hatt et naturlig fortellertalent. Han vet å plukke frem de rette punkter, gi litt sidebelysning ved en sammenligning, aldri tvære ut, men være kjapp i avslutningen så snart pointet er levert. Dertil kommer to viktige ting: Vogt har blikk for alt som er pussig og har selv the twinkle in his eye — stundom synes leseren at Vogt blunket nettop til ham, så man blir privat engasjert og må blunke igjen. Dette faller så naturlig og selvfølgelig at Vogt sikkert ikke aner det selv. Men vi liker oss så godt ved det. Så er der ikke heller nogen slags distanse mellem dette lyse private lune og et enfoldig, endefram trosalvor som ånder trygt og naturlig hos Vogt sammen med solblinkene. Vogt kan plutselig si noget «opbyggelig», rent parentetisk kanskje, og da fornemmer vi at det nettop er i parenteser at læger kan gi det innerste av sig selv. Hos Vogt er humør og alvor virkelig livskamerater.

Jeg synes det var en godt fortalt bok, en virkelighetstro og allikevel en optimistisk bok, en bok med hjertekultur og fremforalt med en trygt og fritt arbeidende tro.

Eivind Berggrav.

Redaktørens adresse: Tromsø.
Redaksjonssekretær: pastor *Odd Godal,* adr. Underhaugsveien 13, Oslo.